

Franciszek Ludwik, książę de Conti –
„obрани król Polski”
Saga rodu Kondeuszów

Pamięci moich dziadków – Franciszka i Ludwika

Prace Naukowe

Uniwersytetu Śląskiego
w Katowicach
nr 3731

Aleksandra Skrzypietz

Franciszek Ludwik, książę de Conti –
„obрани król Polski”

Saga rodu Kondeuszów

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego • Katowice 2019

[Kup książkę](#)

Redaktor serii: Historia
Sylwester Fertacz

Recenzenci
Maciej Forycki, Maciej Serwański

Spis treści

Wykaz skrótów	• 7
Dom Kondeuszów	• 9
Wstęp	• 17
Msza, śmierć albo Bastylia	• 23
Olśniewająca sława	• 47
Największe szczęście	• 71
Poślubię kardynała	• 103
Strasliwe historie	• 127
Wielka radość	• 153
Znudzeni książęta	• 179
Poważne uczucie	• 211
Prawdziwie kochany	• 237
Francuz przewrotny	• 255
Złe wieści	• 281
Przekłeta wyprawa	• 311
Najprzyjemniejsze nadzieje	• 337
Powszechna żałoba	• 367

Zakończenie • 338

Bibliografia • 397

Indeks nazw osobowych • 415

Résumé • 435

Summary • 437

Zusammenfassung • 439

Wykaz skrótów

AE	– Archives Diplomatiques du Ministère des Affaires Étrangères w Paryżu
AN	– Archives Nationales w Paryżu
ASV	– Archivum Secretum Vaticanum
AGAD AR	– Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Archiwum Radziwiłłów
APWawel, AKPot.	– Archiwum Państwowe na Wawelu, Archiwum Krzeszowickie Potockich
BCzart.	– Biblioteka Czartoryskich w Krakowie
BJ	– Biblioteka Jagiellońska w Krakowie
BŁop.	– Biblioteka im. Łopacińskiego w Lublinie
BN	– Biblioteka Narodowa w Warszawie
BPAN	– Biblioteka PAN i PAU w Krakowie
BPANK	– Biblioteka PAN w Kórniku
BOss.	– Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu
BN BOZ	– Biblioteka Ordynacji Zamoyskich, w zbiorach Biblioteki Narodowej w Warszawie
BRacz.	– Biblioteka Raczyńskich w Poznaniu
LNB ASap.	– Lwowska Naukowa Biblioteka im. Stefanyka NAN Ukraini (Archiwum Sapiehow)
MCC	– Musée Condé Chantilly
MNK	– Muzeum Narodowe Kraków, w zbiorach Biblioteki Czartoryskich
NGAB	– Nacyjanalnj Gistarycznyj Archiu Biełarusi w Mińsku
STAD	– Staatsarchiv Dresden
TL	– Teki Lukasa, w zbiorach Biblioteki im. Ossolińskich we Wrocławiu

TR
TW

- Teki Rzymskie, w zbiorach PAN i PAU w Krakowie
- Teki Waliszewskiego w zbiorach PAN i PAU w Krakowie

Dom Kondeuszów

LUDWIK I (7 V 1530 – 13 III 1569)

książę de Condé (1546–1569)

diuk d'Enghien (1566–1569)

1 małżonka:

Eleonora de Roucy de Roye (1535–1564)

Dzieci:

Henryk (1552–1588), później książę de Condé

Franciszek (1558–1614), książę de Conti

Karol (1562–1594), kardynał, arcybiskup Rouen

2 małżonka:

Franciszka d'Orléans (1549–1601)

Dzieci:

Karol (1566–1612), hrabia de Soissons

HENRYK I DE BOURBON (29 XII 1552 – 5 III 1588)

książę de Condé (13 III 1569 – 5 III 1588)

diuk d'Enghien (1569–1588)

1 małżonka:

Maria de Clèves (1553–1574)

Córka:

Katarzyna (1574–1595), markiza d'Isle

2 małżonka:

Karolina Katarzyna de La Tremoille (1568–1629)

Dzieci:

Eleonora (1587–1619), poślubiła Filipa Wilhelma, księcia Oranii

Henryk II (1588–1646), później książę de Condé

HENRYK II DE BOURBON (1 IX 1588 – 26 XII 1646)

następca tronu francuskiego (9 XI 1590 – 27 IX 1601)

diuk d'Enghien (1 IX 1588 – 8 IX 1621)

książę de Condé (1 IX 1588 – 26 XII 1646)

Małżonka:

Karolina Małgorzata de Montmorency (11 V 1594 – 2 XII 1650)

Dzieci:

Anna Genowefa (1619–1679), panna de Condé, poślubiła Henryka II Orleańskiego, diuka de Loungueville

Ludwik II zwany Wielkim Kondeuszem (1621–1686), diuk d'Enghien, później książę de Condé

Armand (1629–1666), książę de Conti

LUDWIK II DE BOURBON,

zwany Wielkim Kondeuszem (8 IX 1621 – 11 XII 1686)

diuk d'Enghien (8 IX 1621 – 26 XII 1646)

książę de Condé (26 XII 1646 – 11 XII 1686)

Małżonka:

Klara Klemencja de Maillé-Brézé (25 II 1628 – 16 IV 1694)

Dzieci:

Henryk Juliusz (1643–1709), diuk d'Enghien, później książę de Condé

Ludwik (1652–1653), diuk de Bourbon

NN, córka (1657–1660), panna de Bourbon

HENRYK JULIUSZ DE BOURBON (29 VII 1643 – 1 IV 1709)

diuk d'Albret (29 VII 1643 – 26 XII 1646)

diuk d'Enghien (26 XII 1646 – 11 XII 1686)

książę de Condé (11 XII 1686 – 1 IV 1709)

Małżonka:

Anna Henrietta Wittelsbach (13 III 1648 – 23 II 1723)

Dzieci:

Maria Teresa (1 II 1666 – 22 II 1732), panna de Bourbon, poślubiła Franciszka Ludwika, księcia de Conti

Henryk (5 XI 1667 – 5 VII 1670), diuk de Bourbon

Ludwik (18 X 1668 – 4 V 1710), diuk de Montmorency, później diuk de Bourbon, później książę de Condé

Anna (11 XI 1670 – 27 V 1675), panna d'Enghien

Ludwik Henryk (3 VII 1672 – 6 VI 1675), hrabia de Clermont

Ludwik Henryk (9 XI 1673 – 21 II 1675), hrabia de La Marche

Anna Maria Wiktoria (11 VIII – 23 X 1700), panna d'Enghien, później panna de Condé

Ludwika Benedykta (8 XI 1676 – 23 I 1753), panna d'Enghien, później panna de Charolais, poślubiła Ludwika Augusta de Bourbon, diuka du Maine

Maria Anna (24 II 1678 – 11 IV 1718), panna de Montmorency, później panna d'Enghien, poślubiła Ludwika Józefa de Bourbon, diuka de Vendôme

NN, córka (17 VII 1679 – 17 IX 1680), panna de Clermont

LUDWIK DE BOURBON (18 X 1668 – 4 V 1710)

diuk de Montmorency (18 X 1668 – 5 VII 1670)

diuk de Bourbon (5 VII 1670 – 4 V 1710)

książę de Condé (1 IV 1709 – 4 V 1710)

Małżonka:

Ludwika Franciszka de Bourbon (1 VI 1673 – 16 VI 1743)

Dzieci:

Maria Anna Gabriela Eleonora (22 XII 1690 – 28 VIII 1760), panna de Condé, niezamężna

Ludwik Henryk (18 VIII 1692 – 27 I 1740), później książę de Condé

Ludwika Elżbieta (22 XI 1693 – 27 V 1775), panna de Condé, później panna de Charolais, poślubiła Ludwika Armanda, księcia de Conti

Ludwika Anna (23 VI 1695 – 8 IV 1758), panna de Sens, potem panna de Charolais, nazywana Mademoiselle (1728–1750)

Maria Anna (16 X 1697 – 11 VIII 1741), panna de Clermont, potajemnie poślubiła Ludwika de Melun, diuka de Joyeuse

Karol (19 VI 1700 – 23 VII 1760), hrabia Charolais

Henrietta Ludwika (14 I 1703 – 19 IX 1772), panna de Vermandois, niezamężna

Elżbieta Aleksandryna (16 IX 1705 – 15 IV 1765), panna de Gex, później panna de Sens, niezamężna

Ludwik (15 VI 1709 – 16 VI 1771), hrabia de Clermont

DOM KONDEUSZÓW, linia de CONTI

ARMAND DE BOURBON (11 X 1629 – 21 II 1666)
książę de Conti (11 X 1629 – 21 II 1666)

Małżonka:
Anna Maria Martinozzi (1637 – 4 II 1672)
Dzieci:
Ludwik Armand (1661–1685)
Franciszek Ludwik (1664–1709)

LUDWIK ARMAND (4 IV 1661 – 9 XI 1685)
książę de La Roche-sur-Yon (4 IV 1661 – 21 II 1666)
książę de Conti (21 II 1666 – 9 XI 1685)

Małżonka:
Maria Anna de Bourbon (2 X 1666 – 3 V 1739)

FRANCISZEK LUDWIK DE BOURBON (30 IV 1664 – 22 II 1709) „obrany król Polski”

hrabia de La Marche (30 IV 1664 – 21 II 1666)

książę de La Roche-sur-Yon (21 II 1666 – 9 XI 1685)

książę de Conti (9 XI 1685 – 22 II 1709)

Małżonka:

Maria Teresa de Bourbon (1 II 1666 – 22 I 1732)

Dzieci:

Maria Anna (18 IV 1689 – 21 III 1720), panna de Conti, poślubiła Ludwika Henryka, diuka de Bourbon

NN (18 XI 1693 – 22 XI 1693)

NN (1 XII 1694 – 25 IV 1698), książę de La Roche-sur-Yon

Ludwik Armand (10 XI 1695 – 4 V 1727), hrabia de La Marche, później książę de Conti

Ludwika Adelajda (2 XI 1696 – 20 XI 1750), panna de La Roche-sur-Yon, niezamężna

NN (19 XI 1697 – 13 VIII 1699), panna d'Alais

Ludwik Franciszek (27 VII 1703 – 21 I 1704), hrabia d'Alais

Wszystka wielkość, wszystka sława, galanteria wcieliły się
w rodzinę Bourbonów, której głową był Kondeusz
Françoise de Motteville

Można powiedzieć, że ta gałąź Bourbonów została hojnie
obdarzona zdolnościami i cnotami
Karl Ludwig von Pöllnitz

Wstęp

Franciszek Ludwik de Bourbon, książę de Conti, kuzyn Ludwika XIV, został wyznaczony kandydatem do tronu polskiego po śmierci Jana III Sobieskiego. Długie, pełne zażartej walki politycznej bezkrólewie skończyło się jego porażką i elekt mimo podejmowanych wysiłków na tronie polskim nie zasiadł. Ponieważ jednak uznano, że w elekcji zwyciężył, a prymas okrzyknął go królem, zatem na życzenie Króla Słońce nazywano go „obranym królem Polski”. Był to pusty tytuł, który nie służył podniesieniu pozycji księcia na dworze francuskim, a zarazem wspomnienie porażki, która mogła przyprawiać o gorycz.

Wówczas i potem – w legendzie i historiografii – narosły różnorodne opinie na temat przyczyn tej klęski. Mówiono, że książę zakochany w jednej z dam francuskich nie pragnął korony, gdyż oznaczałoby to rozstanie z ukochaną. Inni twierdzili, że miał nadzieję na przejęcie tronu francuskiego i dlatego do Polski wyjeżdżać nie chciał. Jeszcze inni sądzą, że co prawda widoków na koronę francuską nie miał, ale będąc przyjacielem Wielkiego Delfina, zakładał, iż po śmierci Ludwika XIV będzie sprawował władzę nad Francją u boku kolejnego króla. Według jeszcze innego przekazu mało ambitny i nader wygodny książę, szukający jedynie rozrywek i przyjemności, nie chciał władzy, która wymagałaby pracy i wysiłku. Takich mniej lub bardziej prawdopodobnych przyczyn, dla których Franciszek Ludwik de Bourbon, książę de Conti nie pragnął ponoć korony polskiej, wskazywano wiele. Zatem celem przyświecającym napisaniu książki jest próba ukazania, czy rzeczywiście korony nie pragnął, a także, jakie przesłanki legły u podstaw wskazania jego kandydatury podczas elekcji i co skłoniło go do rezygnacji z walki o tron.

Wyjaśnienie powodów, dla których właśnie książę de Conti został kandydatem francuskim, nie jest możliwe, jeżeli nie ukaże się pewnych wydarzeń z jego młodości. Działania, jakie wówczas podjął, błędy, które popełnił, położyły się cieniem na całym jego życiu. Nieokiełznana fantazja spowo-

dowała, że młody człowiek wraz bratem naraził się bardzo poważnie Królowi Słońce, a Franciszkowi Ludwikowi przyszło za to płacić przez całe życie. Również dalsze wybory dokonywane przez księcia nie ułatwiały mu porozumienia z królem, nie pozwalały żywić nadziei, iż dane mu będzie całkowite przebaczenie, a tym bardziej zapomnienie przewin. Wyjaśnienie motywacji działań księcia de Conti, ukazanie przyczyn, dla których pewne decyzje podejmował, nie byłoby możliwe bez odwołania się do przeszłości Kondeuszów i działań poprzednich pokoleń rodu, do którego Franciszek Ludwik należał. Dlatego pierwsze rozdziały pozwalają przedstawić karierę tej gałęzi Bourbonów, ukazują harde, rogate dusze, które były ich cechą szczególną. Zwłaszcza bowiem w młodości Kondeusze bunt mieli niemal we krwi. Części z nich skłonność do występowania przeciw władzy przechodziła dopiero z wiekiem. Zatem wszystko, co w książce odnosi się do dziejów rodu, ma służyć nakreśleniu korzeni, z których Franciszek Ludwik wywodził się i nieuchronnie czerpał wzory dla swoich niepokornych zachowań.

Książę de Conti, jako kuzyn króla, był ważnym członkiem francuskiej rodziny królewskiej i dworu Ludwika XIV. Nie sposób pokazać jego sylwetki, nie odnosząc się do społeczności, w której żył i działał. Z tego względu podjęto próbę przedstawienia niektórych aspektów funkcjonowania dworu francuskiego choć z pewnością nie wszystkich. Dopiero na tym tle, w porównaniu z jego kuzynami, w ich otoczeniu, działania Franciszka Ludwika stają się bardziej zrozumiałe, ale też jasne wydają się w tym momencie decyzje Ludwika XIV i jego relacje z ostatnim spośród książąt krwi.

Zatem książka niniejsza nie jest opowieścią jedynie o Franciszku Ludwiku, księciu de Conti, ale również o działaniach antykrólewskich jego przodków, o ich relacjach z monarchą i wszystkimi, którzy reprezentowali władzę u samego jej szczytu – a więc zwłaszcza z królowymi regentkami i kardynałami pełniącymi funkcje pierwszych ministrów. Jest to jednak także obraz pozycji księcia de Conti na dworze, jego stosunków z Ludwikiem XIV oraz bliższymi i dalszymi krewnymi, a także z jego własną rodziną – żoną i dziećmi.

Najsłynniejszym wydarzeniem w życiu księcia de Conti była jego kandydatura do tronu polskiego, a potem zakończona fiaskiem wyprawa nad Wisłę. Z tego też względu bardziej niż inni przedstawiciele rodziny de Bourbon przewija się on przez polską historiografię, choć nie jest wcale postacią dobrze Polakom znaną. Nie doczekał się też żadnego odrębnego opracowania, w którym przedstawiono by jego losy czy jego spojrzenie na starania o tron polski, które w jego imieniu podjęto. Książę pozostaje w cieniu zainteresowań badaczy zajmujących się kwestiami bezkrólewia z lat 1696–1697. Wiele lat temu powstała praca na temat wyprawy księcia de Conti do Polski.

Został w niej ukazany także problem konsekwencji tych wydarzeń dla mieszczan gdańskich. Karą dla gdańszczan za opowiedzenie się po stronie Augusta II i nieporozumienia, do jakich doszło pomiędzy nimi a Francuzami, miało być uprowadzenie kilku statków z redy gdańskiej. To niesłychanie ciekawe przedsięwzięcie i długotrwałą awanturę z nim związaną, która nie dotyczyła już bezpośrednio księcia de Conti, świetnie przedstawił Michał Komaczyński (*Księcia Contiego niefortunna wyprawa po koronę Sobieskiego*. Warszawa 1971 i *Akcja eskadry francuskiej admirała Barta przeciw żaglowcom gdańskim w 1697 roku*. W: *Studia gdańsko-pomorskie*. Red. E. Cieślak. Gdańsk 1964).

Na temat tamtej elekcji narosły liczne legendy – według jednych to Polacy, żądni pieniędzy, odwrócili się od francuskiego elekta i ostatecznie porzucili jego interesy, gdy już niewiele dzieliło go od tronu. Według innych to Francja miała szlachtę obietnicami gratyfikacji, by w ostatnim momencie odmówić ich wypłaty, a wówczas pozbawieni wsparcia stronnicy francuscy musieli porzucić swego kandydata i szukać porozumienia z Augustem II. Kwestie związane z samą walką wyborczą oraz szczegółami działalności ambasadora francuskiego nad Wisłą Melchiora de Polignac zostały omówione w innej książce i wszystkich zainteresowanych przebiegiem bezkrólewia i samej elekcji trzeba odesłać właśnie do niej (A. Skrzypietz: *Francuskie zabiegi o koronę polską po śmierci Jana III Sobieskiego*. Katowice 2009). Niniejsza pozycja przedstawia bowiem tamto bezkrólewie w ogólnych zarysach, a jej celem jest ukazanie nastawienia samego Franciszka Ludwika do jego kandydatury do tronu polskiego i sytuacji, w jakiej się znalazł po elekcji. Książka służy również naświetleniu motywów, które mogły ożywiać księcia podczas starań o koronę polską. Jednak ukazanie jedynie obrazu kuzyna królewskiego, bez odwoływania się do wydarzeń wcześniejszych, a zwłaszcza poprzednich starań francuskich o koronę polską, gdy zabiegano o wyniesienie na tron jego krewnych, byłoby trudne i odzierało ten wizerunek z kontekstu. Zatem jeden z rozdziałów poświęcono tym wcześniejszym wysiłkom francuskim, prowadzonym we współpracy z królową Ludwiką Marią.

Franciszek Ludwik de Bourbon doczekał się jednej, niemal sto lat temu napisanej, biografii (A. de La Force: *Le grand Conti*. Paris 1922). Autor nie ukrywał swego zachwytu dla bohatera, a więc praca ta jest nacechowana podziwem i przedstawia wszystko, co chwalebne w życiu księcia. Według tego przekazu Franciszek Ludwik nie pragnął korony, a dzięki takiej interpretacji porażka w Polsce nie kładła się cieniem na reputacji elekta.

Powstało też kilka prac na temat Kondeuszów, w tym doskonale opracowania odnoszące się do ich wystąpień antykrólewskich, ukazujące nie tylko ich samych i nie tylko personalne czy rodowe przyczyny buntów, ale także szerokie tło związane przede wszystkim z przemianami społecznymi, jakie się wówczas dokonywały (K. Béquin: *Les princes de Condé. Rebelles, courtisans et mécènes dans la France de grand siècle*. Champ Vallon 1999; C. Bitsch:

Vie et carrière d'Henri II Bourbon, prince de Condé (1588–1646). Exemple de comportement et d'idées politiques au début du XVIIe siècle. Paris 2008; S. Kettering: *Patrons, Brokers, and Clients in Seventeenth-Century France.* New York–Oxford 1986).

Zapewne największym zainteresowaniem ze strony badaczy cieszyła się zawsze najszerzej pojmowana tematyka dworu Ludwika XIV i jego funkcjonowanie. Opracowania związane z tymi problemami są liczne i na potrzeby tej książki wybrano niektóre z nich.

Źródłem do badania dworu Ludwika XIV i biografii księcia de Conti są francuskie pamiętniki z epoki. Należy podkreślić, że Franciszek Ludwik był postacią powszechnie w tym kręgu podziwianą i opinie na jego temat zwykle bywały pochlebne. Nawet Madame, czyli Elżbieta Karolina, diuszesa Orleańska, zachowująca wiele dystansu wobec kręgu Wielkiego Delfina, do którego należał książę, nie przytacza żadnych niechętnych mu ocen. Warto przy tym dodać, że obfita korespondencja diuszesy wydawana była po wielokroć, a listy zamieszczone w różnych publikacjach nie są tożsame, więc podczas opracowywania tematu trzeba było skorzystać z kilku wydań (*Correspondance complète de madame duchesse d'Orléans.* Par G. Brunet. Paris 1857; *Correspondance de Madame duchesse d'Orléans.* Publ. L. Ranke i A.-A. Rolland. Traduit par E. Jaeglé. T. 1. Paris 1880; *Lettres de Madame duchesse d'Orléans née princess palatine.* Éd. O. Amiel. Paris 1985; *Lettres inédites de la princesse palatine.* Traduit par A.-A. Rolland. Paris 1863; *Life and Letters of Charlotte Elisabeth Princess Palatine and Mother of Philippe d'Orléans Regent of France 1652–1722,* London 1889; *The Correspondence of Madame Princess Palatine, Marie-Adelaïde de Savoie and Madame de Maintenon.* Vol. 1. Selected by K. Prescott Wormeley. New York 1899; *The Lettres of Madame.* Vol. 2: 1709–1722. Éd. G. Scott Stevenson. London 1925).

Podobnie rzecz ma się z korespondencją pani de Sévigné, jako bardzo płodnej autorki listów (Sévigné: *Correspondance.* Par R. Duchéne. T. 1. Paris 1972; Sévigné: *Listy.* Przekł. M. Mroziński, A. Tatarkiewicz. Warszawa 1981).

Najwięcej na temat księcia de Conti, a zarazem najlepiej, pisał diuk de Saint Simon. Jego pamiętniki w części zostały przetłumaczone na język polski, a ze względu na urodę tłumaczenia nie ma potrzeby pomijać tej wersji dzieła (Saint Simon: *Pamiętniki.* T. 1–2. Przekł. A. i M. Bocheńscy. Warszawa 1961). Jednak ponieważ w wersji francuskiej znaleźć można cenne uzupełnienia, zatem należało skorzystać i z tej oryginalnej publikacji (*Mémoires complets et authentiques du duc de Saint-Simon: sur le siècle de Louis XIV et la Regence.* Publ. par le marquis de Saint-Simon. T. 2. Paris 1842; T. 3. Paris 1843; T. 7. Paris 1843; T. 10. Paris 1843; T. 12. Paris 1843; T. 20. Paris 1843). Wiele informacji na temat księcia de Conti znaleźć można też u pani de Caylus (M. de Caylus: *Wspomnienia.* Przekł. W. Bieńkowska. Warszawa 1971). Tych dwoje nie ustawało w pochwałach na

temat księcia, mimo że oparli swe oceny na zupełnie różnych podstawach – dla Saint Simona książę jest obrazem księcia doskonałego, pani de Caylus zaś umiała zachować niezależność od opinii swej krewnej, nieprzychylniej Franciszkowi Ludwikowi pani de Maintenon, sama natomiast zbliżyła się do kręgu Ludwika Franciszki, diuszesy de Bourbon, jego ukochanej.

Mniej pochwał, bo i mniej opisu, zawierają wielotomowe pamiętniki markiza de Souches, ale warto podkreślić, że ich autor pilnie śledził poczynania księcia de Conti, a jego relacje z dworu, nacechowane szczegółowością odnoszącą się do wydarzeń, są pełne zachwyty nad wszystkim, co dotyczyło tego kuzyna królewskiego (*Mémoires du marquis de Souches sur la règne de Louis XIV*. Publ. par G.-J. Cosnac, É. Pontal. T. 1: *Septembre 1681 – Décembre 1686*. Paris 1882; T. 2: *Janvier 1687 – Décembre 1688*. Paris 1883; T. 4: *Janvier 1692 – Juin 1695*. Paris 1884; T. 5: *Julliet 1695 – Décembre 1697*. Paris 1885; T. 10: *Janvier 1706 – Decembre 1707*. Paris 1890. T. 11: *Janvier 1708 – Juin 1709*. Paris 1891).

Źródłami niepublikowanymi wykorzystanymi w pracy są przede wszystkim listy samego księcia de Conti z okresu elekcji i jego wyprawy po koronę polską, przechowywane w Musée Condé Chantilly. To one pokazują postawę Franciszka Ludwika w tym czasie. Są też bardzo cenne dla przedstawienia jego relacji z żoną i dziećmi. Podstawę źródłową do ukazania walki elekcyjnej w Polsce stanowią pisma polityczne, korespondencja prywatna panów polskich, korespondencja dyplomatyczna ambasadora francuskiego (w części opublikowana), a także doniesienia różnych, w tym także wcześniejszych, wysłanników francuskich w Polsce. W Archives Nationales w Paryżu zachowały się częściowo rachunki domu książąt de Conti, trzeba jednak podkreślić, że większość z nich odnosi się do czasów, gdy Franciszek Ludwik i jego brat żyli po śmierci ojca wraz z matką, a potem do ich pierwszych samodzielnych lat spędzonych na dworze. W ciekawym świetle pokazują wydatki rodziny, zakupy młodych książąt, a wymieniają także osoby z ich najbliższego otoczenia.

Pewne elementy opowieści o życiu dworu francuskiego i wydarzeniach w Polsce zaczerpnięte zostały z „Gazette de France”, a więc z ówczesnej prasy francuskiej, która jednak nacechowana była przekazem niepozabawionym wydzwisku propagandowego, zgodnego z oczekiwaniami dworu francuskiego.

Ponieważ w narracji występuje mnóstwo osób noszących te same tytuły arystokratyczne, a często te same imiona, zatem do tekstu dołączony został spis zawierający najważniejsze informacje o tych bohaterach. Ukazano w nim także zmiany zachodzące w tytułaturze poszczególnych osób na przestrzeni ich życia. Powinno to ułatwić mniej zorientowanemu w dworskiej etykietce Czytelnikowi odbiór książki, jako że ta sama osoba może najpierw być diukiem d’Enghien, by wkrótce stać się księciem de Condé. Dotyczy to

samego Franciszka Ludwika, który w młodości nosi tytuł hrabiego de La Marche, potem księcia de La Roche-sur-Yon, by po śmierci brata zostać księciem de Conti. Ponieważ używanie jednostajnej tytulatury byłoby niezgodne z realiami historycznymi, a tym samym wcale nie ułatwiałoby odbioru (w pewnym momencie byłoby w tekście aż trzech książąt de Condé jednocześnie), zatem w narracji zachowano zmiany w tytułach, zachodzące na przestrzeni czasu.

Powstanie tej książki było możliwe dzięki stypendium uzyskanemu od Fundacji Lanckorońskich z Brzezia. Niniejszym chcę podziękować za wszelką pomoc i wsparcie, jakie otrzymałam na każdym etapie mojej pracy.

Indeks osobowy

Kondeusze

Bourbon Anna de, panna d'Enghien 12, 156, 377–379

Bourbon Anna Genowefa de (1619–1679), panna de Condé, diuszesa de Loungueville 11, 54, 57–59, 61–62, 64, 82–89, 93, 94, 97, 98, 100–102, 109, 112, 113, 129, 154, 157, 159, 160, 166, 173, 174, 247, 248

Bourbon Anna Ludwika Benedykta de, panna d'Enghien, później panna de Charolais, diuszesa du Maine 13, 156, 207, 208, 235, 377

Bourbon Anna Maria Wiktoria de, panna d'Enghien, później panna de Condé 12, 156, 207

Bourbon Armand de, książę de Conti 11, 14, 35, 55, 58, 72, 82, 83, 85–88, 93, 95–103, 105–113, 116, 118, 124, 157, 164–167, 247, 248, 352, 376

Bourbon Eleonora de, księżna Oranii 10, 39, 42, 252

Bourbon Elżbieta Aleksandryna de, panna de Sens 13, 214

Bourbon Franciszek de, książę de Conti 9, 29, 31, 35, 36, 44, 45, 48, 71

Bourbon Franciszek Ludwik de, hrabia de La Marche, książę de La Roche-sur-Yon, książę de Conti, „obraný król Polski” *passim*

Bourbon Henrietta Ludwika de, panna de Vermandois 13, 214

Bourbon Henryk de, diuk de Bourbon 12, 156, 157

Bourbon Henryk de, hrabia de Clermont 13, 156

Bourbon Henryk I de, książę de Condé 9, 27, 29, 30, 31, 32, 34, 55

Bourbon Henryk II de, książę de Condé 10, 11, 35, 36, 39, 40–43, 45, 48, 50–56, 60, 62, 69, 71, 92, 101, 376

Bourbon Henryk Juliusz de, książę de Condé 11, 12, 62, 63, 66–69, 72, 94, 96, 98, 99, 125, 132, 133, 135, 136, 139, 141, 145–148, 150, 154, 157, 173, 176, 186, 198, 200, 201, 207, 212, 223, 235, 250, 252, 266, 282, 312, 321, 329, 347, 348, 371, 376, 379

Bourbon Karol de, hrabia Charolais 13, 214

Bourbon Karol de, hrabia de Soissons 9, 29, 31, 35, 36, 44, 45, 48, 59, 71, 72, 84

Bourbon Karol de, kardynał, arcybiskup Rouen 9, 29, 31, 34, 36, 71

Bourbon Katarzyna de, markiza d'Isle 10, 32

Bourbon Ludwik de, diuk de Bourbon 11, 153

Bourbon Ludwik de, hrabia de Clermont, później diuk de Bourbon 12, 13, 156, 177, 194, 199, 213, 214, 217, 218, 223, 248, 252, 266, 338, 343–346, 350, 367, 373, 375, 377–379, 382

- Bourbon Ludwik de, hrabia de Soissons 13, 72
- Bourbon Ludwik I de, książę de Condé 9, 23–28, 32
- Bourbon Ludwik II de, książę de Condé, zw. Wielkim Kondeuszem 11, 55, 57–59, 63, 66–69, 72, 80, 82–88, 91–93, 95–102, 104, 110, 113, 114, 116–119, 123–125, 132, 135, 138, 142, 143, 146, 148, 150, 153–159, 164, 168, 170, 174, 176, 183, 184, 190, 194, 195, 197, 199, 200, 203, 225, 238, 339, 340, 341, 349, 352, 361, 376
- Bourbon Ludwik Armand de, książę de Conti 13, 164–166, 168–170, 172–177, 179–182, 184, 188–192, 195–197, 199–201, 211, 212, 225, 245, 247, 342, 376
- Bourbon Ludwik Armand II de, hrabia de La Marche, później książę de Conti 14, 15, 242, 246, 247, 372, 372, 374, 376–380, 383–385
- Bourbon Ludwik Franciszek de, hrabia Alais 15, 247
- Bourbon Ludwik Franciszek de, hrabia de La Marche 388
- Bourbon Ludwik Henryk de, diuk de Bourbon 13, 15, 213, 382–384, 387
- Bourbon Ludwik Henryk de, hrabia de La Marche 12, 156
- Bourbon Ludwika de, panna de Soissons, diuszesa de Longueville 84, 127
- Bourbon Ludwika Adelajda de, panna de La Roche-sur-Yon 15, 243, 246, 372, 376, 383, 385, 386
- Bourbon Ludwika Elżbieta de, panna de Bourbon, księżna de Conti 13, 213, 383–385
- Bourbon Maria Anna de, panna de Clermont 13, 214, 335, 385, 386, 387, 388
- Bourbon Maria Anna de, panna de Conti, diuszesa de Bourbon 15, 241, 244–246, 372, 376, 380
- Bourbon Maria Anna de, panna de Montmorency, diuszesa de Vendôme 12, 156
- Bourbon Maria Anna Eleonora de, panna de Condé 13, 213
- Bourbon Maria Teresa de, panna de Bourbon, księżna de Conti 12, 15, 154, 156, 190, 201–203, 219, 239–241, 243, 244, 246, 247, 268, 271, 286, 297–302, 304–306, 312–315, 318, 319, 321, 323–330, 332, 333, 344, 347, 348, 364, 372, 374, 376, 377, 279, 380, 382–384, 385
- Bourbon NN de 15, 241
- Bourbon NN de, książę de La Roche-sur-Yon 15, 242, 245, 246
- Bourbon NN de, panna d'Alais 15, 243, 246
- Bourbon NN de, panna de Bourbon 11, 153
- Bourbon NN de, panna de Clermont 12, 156
- A
- Achremczyk Stanisław 284, 412
- Adam Antoine 69, 403
- Agiuillon diuszesa d', zob. Vignerot Maria Magdalena de, pani de Combalet
- Akasia Roger 134
- Alba diuk zob. Álvarez de Toledo Ferdynand, diuk Alba
- Albert Karol d', diuk de Luynes 54
- Alençon diuk d', zob. Valois Franciszek de, diuk d'Alençon
- Alexandre Pierre 95, 97, 107, 112, 403
- Álvarez de Toledo Ferdynand, diuk Alba 26
- Amiel Olivier 187, 221, 347, 367, 400
- Andoins Diana d', hrabina de Guiche, zw. piękną Koryzandą 37
- André 167
- André Louis 108, 118, 143, 256, 403
- Anna Habsburg, królowa Polski 132
- Anna Habsburg, zw. Austriaczką, królowa Francji 52, 55, 56, 61, 62, 67, 69, 70, 70–77, 79, 80, 87, 89, 92, 94, 96, 97, 99, 100, 103, 111, 112, 114–117, 154, 161, 171, 194, 339
- Anna Jagiellonka, cesarzowa 38

- Antin diuk d', zob. Gondrin Ludwik Antoni de Pardaillan de
- Antoni de Bourbon, król Nawarry 24, 26, 27, 29, 32
- Anusik Zbigniew 66, 133, 358, 403, 404, 408
- Arc d', Joanna 84
- Argenson Marc-René 388, 402
- Ariés Philippe 165, 404
- Armagnac hrabia d', zob. Lorraine Karol
- Arnauld Antoni 109
- Arnauld Jacqueline, matka Angelika 109, 135
- Arquien Ludwika Maria de la Grange d', markiza de Béthune 276
- Arquien markiz d', Henryk de la Grange 138
- Ashley Maurice 61, 112, 125, 404
- August II Wetytn, król Polski, elektor saski 19, 270, 278, 279, 290, 292–295, 298, 306, 307, 311, 314, 315, 319–322, 331, 352, 353–356, 359, 360, 388
- Augustyniak Urszula 76, 134, 165, 403, 404
- Aumale d' duc 36, 45, 47, 63, 69, 85, 94, 95, 98, 101, 404
- Aumale panna d' 163
- Auvergne Anne-Geneviève 386
- B**
- Baden von Ludwik, książę 192, 277, 278, 286, 298
- Baeumler Suzanne 144, 190, 404
- Bailly 179
- Bailly Auguste 90, 404
- Baluze Jan Kazimierz 354
- Barante Amable de 95, 100, 404
- Barberini Carlo 307
- Barbon 167
- Barine Arvède 59, 61, 62, 63, 88, 110, 123, 404
- Bart Jan 324, 327
- Barthélemy Édouard de 87, 105, 106, 113, 173, 404
- Bartnicki Andrzej 213, 408
- Bartoszewicz Julian 168, 293, 400, 403
- Bassompierre Franciszek de, marszałek 39, 40
- Bastard Léon de 266, 269, 286, 304, 404
- Bastard Orleański, zob. Dunois hrabia, Jean
- Baszkiewicz Jan 24, 27, 28, 33, 34, 36, 44, 58, 59, 73, 76–79, 109, 404
- Batarnay Anne de, diuk de Joyeuse 35
- Bayrou François 28, 404
- Bąkowska Eligia 165, 404
- Beaucaire Horric de 52, 401
- Beaufort diuk de, zob. Bourbon-Vendôme Franciszek de
- Beauport Franciszek 60
- Bély Lucien 338, 339, 404
- Béquin Katja 19, 40, 47, 91, 404
- Béranger Jean 89, 133, 404
- Bergh Eleonora de, diuszesa de Bouillon 93
- Bernard Philippe 165, 403
- Bernard Samuel 280, 298, 300, 302, 304
- Berthod 104, 401
- Bertière Simone 58, 64, 108, 149, 404
- Béthune markiz de, Franciszek Gaston 261
- Béthune markiza de, zob. Arquien, Ludwika Maria de la Grange d'
- Béthune Maximilien de, diuk de Sully 41
- Bidziński Stefan 264, 278
- Bielińska Ludwika Maria z Morsztynów 268, 269, 296, 319
- Bieliński Kazimierz Ludwik 291, 296, 323
- Bieńkowska Wiera 20, 162, 164, 185, 212, 335, 399
- Bier 180
- Bitsch Caroline 29, 36, 40, 42, 43, 45, 47, 50, 51, 53, 54, 57, 60, 82, 108, 110, 404
- Bled du Victor 62, 103, 108, 112, 161, 173, 224, 236, 375, 404
- Blondel 181
- Blorin 179
- Bluche François 59, 60, 65, 66, 72, 78–80, 109, 211, 404
- Bocheńska Maria 20, 56, 83, 107, 119, 172, 206, 212, 237, 276, 363, 367, 369, 403
- Bocheński Aleksander 20, 56, 83, 84, 86, 93, 95, 99, 107, 113, 119, 124, 127, 172,

- 193, 206, 212, 237, 276, 363, 367, 369, 403, 404
- Boduszyńska-Borowikowa Maria 163, 345, 406
- Bona Sforza, królowa Polski 145
- Bongars Jakub 169
- Bonnac Jan Ludwik 359
- Bonrepaus markiz de, zob. Usson François d'
- Bonzy Piotr de, biskup Béziers 147
- Boras Zygmunt 34, 404
- Bordonove Georges 34, 119, 346, 363, 404
- Borowski Marcin 278, 323, 328–330, 332
- Bossuet Jakub 123, 162, 170, 174, 175
- Bouchet Ludwik Franciszek du, markiz de Sourches 241, 287, 296, 318, 322, 333, 346
- Boudin 246, 369
- Boufflers Ludwika Franciszek, marszałek 345, 350
- Bouillon diuk de, zob. La Tour d'Auvergne Emanuel Teodor
- Bouillon diuk de, zob. La Tour d'Auvergne Fryderyk Maurycy de
- Bouillon diuk de, zob. La Tour d'Auvergne Godfryd Maurycy de
- Bouillon diuk de, zob. La Tour d'Auvergne Henryk, książę de Turenne, książę Sedanu
- Bouillon diuk de, zob. La Tour d'Auvergne Karol Godfryd
- Bouillon diuszesa de, zob. Bergh Eleonora de,
- Bouillon diuszesa de, zob. Mancini Maria Anna
- Bouillon Maria Karolina diuszesa de, zob. Sobieska Maria Karolina
- Bouje Ludwik 167
- Boulenger Marcel 31, 97, 103, 404
- Bourbon Aleksander Ludwik de 161
- Bourbon Anna Elżbieta de 160
- Bourbon Anna Maria Ludwika de, diuszesa de Montpensier, zw. La Grand Mademoiselle 59, 60, 63, 64, 94, 97–99, 135, 185, 192, 196, 198, 200, 201, 207, 215, 226, 239, 353
- Bourbon Elżbieta Karolina de, panna de Chartres 208
- Bourbon Filip de 161
- Bourbon Filip de, diuk Andegaweński (d'Anjou) zob. Filip V Bourbon, król Hiszpanii
- Bourbon Filip de, diuk de Chartres, później diuk d'Orléans 161, 199, 203–206, 209, 218–220, 225, 229, 300, 337, 340, 346, 347, 353, 360, 361, 365, 378, 382, 387, 388
- Bourbon Filip de, diuk d'Anjou, później diuk d'Orléans 61, 80, 81, 90, 114, 117, 148, 160, 161, 171, 176, 183, 201, 203, 204, 211, 227, 241, 276
- Bourbon Filip Karol de, diuk d'Anjou 160
- Bourbon Franciszka Ludwika de, diuszesa de Bourbon 163, 194, 195, 204, 205, 213–217, 219, 220, 224, 226, 230, 232–235, 335–337, 347, 367, 370, 377
- Bourbon Franciszka Magdalena de, panna de Valois 96, 136
- Bourbon Franciszka Maria de, panna de Blois, diuszesa de Chartres 163, 203, 233–235, 347
- Bourbon Gaston de, diuk d'Orléans 38, 39, 56, 59, 61, 68, 69, 71, 72, 75–80, 82, 87, 89, 92, 93, 96, 97, 99, 101–103, 114, 135
- Bourbon Gaston Henryk de 38
- Bourbon Gaston Jan de 78
- Bourbon Henryk Juliusz de 138
- Bourbon Jan Gaston de 76
- Bourbon Julia de 155
- Bourbon Karol de, diuk de Berry 187, 372
- Bourbon Karol de, diuk de Vendôme 23
- Bourbon Karol Filip de 160
- Bourbon Katarzyna de 10, 36, 37
- Bourbon Ludwik de 161
- Bourbon Ludwik de, diuk Burgundzki 178, 187, 208, 237, 333, 361–363, 372, 388
- Bourbon Ludwik de, hrabia de Vermandois 161–163, 177, 178, 207, 211, 212, 225

- Bourbon Ludwik de, zw. Wielkim Delfinem 122, 160, 171, 172, 176, 177, 187, 191, 196, 197, 205, 217, 218, 220–223, 226–228, 234, 237, 246, 295, 300, 336, 341–343, 362, 372, 375, 376
- Bourbon Ludwik Aleksander de, hrabia Tuluzy 163, 177, 245, 378
- Bourbon Ludwik August de, diuk du Maine 12, 163, 194, 199, 206–209, 247, 300, 336, 337, 343, 345, 352, 362, 372
- Bourbon Ludwik Cezar de, hrabia de Vexin 163
- Bourbon Ludwik Filip de, zw. Égalité 385
- Bourbon Ludwik Franciszek de 160
- Bourbon Ludwik Franciszek de 385
- Bourbon Ludwika Elżbieta de 385
- Bourbon Ludwika Franciszka de, panna de Blois, diuszesa de Bourbon 13, 194, 195, 204, 205, 213–217, 219, 220, 224, 226, 228–230, 232–235, 335–337, 347, 370, 377
- Bourbon Ludwika Henrietta de 385
- Bourbon Ludwika Maria Anna de, panna de Tours 163
- Bourbon Maria de, hrabina de Soissons 188
- Bourbon Maria de, panna de Montpensier 75
- Bourbon Maria Anna de 160
- Bourbon Maria Anna de 160, 208
- Bourbon Maria Anna de 385
- Bourbon Maria Anna de, panna de Blois, księżna de Conti 161–163, 176, 183–186, 194–198, 212, 215–217, 220–222, 225, 226, 230, 232–235, 239, 278, 301, 334, 370, 377, 378
- Bourbon Maria Ludwika de 160, 180, 208
- Bourbon Maria Ludwika de, diuszesa de Berry 382, 387
- Bourbon Maria Teresa de 160
- Bourbon Maria Teresa de 201
- Bourbon-Montpensier Karol III de, La Trémoille de, diuk de Thouars 35
- Bourbon-Vendôme Aleksander de 47
- Bourbon-Vendôme Cezar de, diuk de Vendôme 40, 47, 73, 76
- Bourbon-Vendôme Filip de 225, 345
- Bourbon-Vendôme Franciszek de, diuk de Beaufort 91, 118
- Bourbon-Vendôme Franciszek de, diuk de Vendôme 76
- Bourbon-Vendôme Henryk de, diuk de Mercœur 91, 92, 103, 225, 345
- Bourbon-Vendôme Ludwik Józef de, diuk de Vendôme 12, 225, 226, 300, 345, 360–363, 375
- Bourbon-Vendôme Małgorzata de 32
- Bourdaloue Ludwik 349
- Bourdon 167
- Bouremere 167
- Bragança Izabela Ludwika, infantka portugalska 189
- Brandt Michał 329, 331, 332
- Brandwajn Rachmiel 47, 71, 80, 127, 282, 403
- Braudel Ferdinand 255, 404
- Brillowski Wojciech 343, 408
- Brockhoff Evamaria 144, 170, 404
- Bruel François 52, 401
- Brunet Gustave 20, 207, 221, 399
- Brzostowski Konstanty 259
- Buckingham diuk, zob. Villiers Jerzy
- Buonvisi Franciszek 150, 158
- Burckhardt Carl J. 55, 80, 403
- Burckhardt Jacob 53, 403
- Burgundzka diuszesa, zob. Savoie Maria Adelajda de
- Burke Peter 119, 405
- C
- Caillet Jakub 137
- Caillet-Denonville Pierre de 137
- Calemard 179
- Caligai Leonora 49
- Capon Gaston 384, 402
- Carlton Charles 106, 405
- Carmona Michel 59, 78–80, 89, 405
- Carradas Karol Franciszek de, markiz du Héron 354–358

- Castagnères François, de 276, 277, 280, 294, 295, 303, 314, 327, 332
- Castan Yves 344, 405
- Castelot André 41, 405
- Castries duc de 29, 405
- Catinat Mikołaj de, marszałek 342
- Caylus Marthe de 20, 164, 172, 176, 178, 185, 187, 190, 194, 195, 198, 200, 204, 206–209, 212, 214, 216, 223, 235, 335, 399
- Cazaux Yves 36, 405
- Cebo-Foniok Małgorzata 55, 124, 344, 405, 406
- Cecylia 167
- Cecylia Renata Habsburg, królowa Polski 128, 132
- Chadwick Owen 24, 405
- Chalais hrabia de, zob. Talleyrand-Périgord Henri de
- Chamillart Michał 362, 365
- Chammiar 161
- Charron Marie, pani Colbert 162, 184, 212
- Chartier Roger 55, 124, 344, 405, 406
- Chateaufort opat de, zob. Castagnères François
- Châtillon diuszesa de, zob. Montmorency-Bouteville Elżbieta (Izabella) de
- Châtillon hrabia de, zob. Coligny Gaspard de 67, 84, 94
- Chavagnac Gaspar de 146, 147
- Chérueil Adolphe 59, 94, 99, 185, 215, 226, 239, 353, 401
- Chevallier Pierre 41, 45, 51, 52, 53, 73, 78, 405
- Chevreuse diuszesa de, zob. Rohan Maria de
- Chevreuse panna de, zob. Lorraine Karolina de
- Chłędowski Kazimierz 33, 405
- Chmielnicki Bohdan 131
- Choin panna de, zob. Joly Maria Emilia
- Choińscy Alicja i Krzysztof 384, 410
- Chomętowski Władysław 259, 400
- Chrapowicki Jan Antoni 149, 399
- Chrystian IV Oldenburg, król Danii 65
- Chrystian V Oldenburg, król Danii 312, 333
- Cieślak Edward 269, 354, 405, 407
- Cinq-Mars markiz de, zob. Effiat Henryk d'
- Clermont diuk de, zob. Kapetyng Robert
- Clermont kawaler de, Franciszek Alfons 230, 231
- Clèves Franciszek de, diuk de Nevers 32
- Clèves Maria de, księżna de Condé 10, 31, 32, 335
- Cloix 177
- Cloulas Ivan 25, 28, 405
- Coconnas Hannibal 33
- Colbert Jan Baptysta 162, 177, 212, 342
- Colbert Jan Baptysta, markiz de Torcy 280, 302, 329, 338
- Colbert Maria Jan Baptysta 377
- Colbert pani, zob. Charron Marie
- Coligny Gaspard de, hrabia de Châtillon 62, 84, 94
- Coligny Gaspard de, konetabl 25, 28–31
- Combalet pani de, zob. Vignerot Maria Magdalena de
- Combrescot Pierre 86, 88, 90, 103, 104, 106, 107, 112, 405
- Concini Concino 49, 50, 53, 54, 73, 81
- Contamine Philippe 89, 408
- Corneille Piotr 107, 110
- Cornette Joël 42, 161, 352, 401
- Corvisier André 51, 54, 345, 405
- Cosnac Gabriel-Jules 20, 185, 191, 196, 201, 222, 241, 242, 248, 252, 280, 281, 318, 345, 348, 350, 382, 402
- Cossé-Brissac Artus de, marszałek 33
- Courcel baron de 52, 401
- Courcillon Filip de, markiz de Dangeau 189, 197, 219, 221, 234, 242, 246, 247, 248, 251, 306, 321, 323, 329, 333–345, 347, 350, 359, 362, 368
- Courtois opat, zob. Paulmiers Jan 137
- Cousin Victor 99, 104, 113, 165, 405
- Coxe William 361, 399
- Craveri Benedetta 42, 49, 405

Cronin Victor 88, 90, 91, 115, 163, 171, 206, 227, 338, 369, 405
 Crousu Filipa 166
 Cyseron 175
 Czapliński Władysław 130, 142, 145, 405
 Czarniecki Stefan 141
 Czartoryska Izabela z Morsztynów 268, 269, 296
 Czartoryski Kazimierz 268, 323
 Czermak Wiktor 130, 132, 135, 143, 405
 Częścik Łucja 270, 291, 314, 332, 402

D

Damarin 180
 Dangeau markiz de, zob. Courcillon Filip de
 Datta de Albertis Gulia 45, 78, 405
 Davis Natalie Zemon 163, 405
 Dąbrowski Janusz 98, 409
 Dąmbiski Stanisław 263, 265, 290, 292, 307
 Delorme Philippe 97, 405
 Delumeau Jean 109, 110, 163, 405
 Denhoff Jan Kazimierz 267, 324, 399
 Denhoff Jerzy Albrecht 298, 308, 320
 Denieul-Cormier Anne 23, 405
 Desormeaux Joseph 24, 34, 36, 405
 Dethan Georges 96, 406
 Dewitz Irena 28, 116, 161, 183, 213, 343, 400, 401
 Dhorbais Claude 55, 80, 403
 Dłuski Konstanty 358
 Dodart 169, 173, 179, 246
 Dubois Wilhelm 171
 Duby Georges 255, 406
 Duchéne Roger 20, 176, 228, 403
 Dulong Claude 107, 112, 406
 Dunois hrabia, Jan, zw. Bastardem Orleańskim 84
 Durand Yves 89, 408
 Durant Will i Ariel 94, 109, 162, 406
 Duvergier de Hauranne Jan Ambroży 109
 Dworzaczek Włodzimierz 318, 406
 Działyński Tomasz 318, 332
 Dziegiel Władysław 132, 406

E

Effiat Henryk d', markiz de Cinq-Mars 68, 80, 129
 Elbeuf diuk d', zob. Lorraine Karol de
 Eleonora Magdalena von Pfalz-Neuburg, cesarzowa 143, 360
 Eleonora Maria Habsburg, królowa Polski 149, 158
 Elias Norbert 118, 121, 406
 Elżbieta I Tudor, królowa Anglii 34
 Elżbieta Bourbon de, królowa Hiszpanii 51, 52
 Elżbieta Habsburg, królowa Francji 30, 32
 Elżbieta Stuart, królowa Czech 68
 Elżbieta Valois de, królowa Hiszpanii 24, 26
 Entragues d', Balzac, Katarzyna Henrietta de, markiza de Verneuil 38, 39, 43, 44
 Épernon diuk d', zob. Nogaret Bernard de
 Épernon diuk d', zob. Nogaret de La Valette Jan Ludwik de
 Erlanger Philippe 61, 63, 406
 Estailleur-Chantreraïne Philippe d' 31, 32, 37, 39, 41, 42, 406
 Este Franciszek d', diuk Modeny 222
 Estrées d' Gabriela 32, 38, 40, 47, 56, 91, 386

F

Fabiani Bożena 134, 406
 Falkowski Tomasz 283, 403
 Farge Arlette 124, 406
 Farges Louis 256, 403
 Faucher Chrisostome 279, 406
 Fénelon Franciszek 178
 Ferdynand I Habsburg, cesarz 38
 Ferenc Marek 84, 98, 409
 Ferté Piotr 166
 Feuillet de Conches Félix-Sébastien 189, 221, 222, 242, 246, 247, 248, 306, 321, 329, 345, 350, 359, 362, 368, 400
 Figeac Michel 185, 244, 368, 405
 Filip II Habsburg, król Hiszpanii 23, 145
 Filip III Habsburg, król Hiszpanii 45, 50
 Filip IV Habsburg, król Hiszpanii 51, 339

Filip V Bourbon, król Hiszpanii 187, 360, 361, 365
 Flemming Jakub Henryk 323
 Fleury Klaudiusz 174, 175, 178, 180, 371
 Fontaines P.F. des 270, 400
 Forbin Janson Toussaint de 150, 261–263
 Forycki Maciej 140–142, 283, 285, 406, 409, 411, 412
 Foucault Michel 124, 406
 Franciszek I de Valois, król Francji 23
 Franciszek II de Valois, król Francji 24
 Fraser Antonia 84, 406
 Fryderyk I Hohenzollern 355
 Fryderyk Wittelsbach, król Czech, zw. Królem Zimowym 65, 68

G

Gad Paweł 145, 406
 Gagnau 179
 Galleran 295, 296
 Gałęcki Franciszek 331, 332
 Gamert 167
 Garriison Janinie 37, 52, 406
 Gaxotte Pierre 35, 105, 106, 110, 116, 118, 122, 161, 162, 172, 173, 176, 186, 195, 206, 208, 211, 229, 406
 Genlis Stéphanie de 387, 388, 406
 Geoffroy Arthur 312, 402
 Geremek Bronisław 89, 105, 401
 Giera Janusz 280, 406
 Gierowski Józef Andrzej 356, 406
 Godley Eveline 57, 58, 60, 62–64, 66–69, 71, 72, 81–83, 87–89, 92, 95–97, 102, 114, 123–125, 153–157, 176, 406
 Gondrin Ludwik Antoni de Pardaillan de, diuk d'Antin 236
 Gonzaga Anna 89, 98
 Gonzaga de Nevers Anna, zw. palatynką 34, 68, 69, 88, 89, 93, 96, 99, 123, 128, 136, 155
 Gonzaga de Nevers Benedykta 127
 Gonzaga de Nevers Karol, diuk Mantui 127, 128
 Gonzaga de Nevers, Maria, zob. Ludwika Maria

Gonzaga Henrietta 131
 Gordon Katarzyna, zamężna Morsztyn 138
 Goubert Pierre 338, 406
 Graff Piotr 255, 404
 Gramont hrabia de Antoni Karol 184
 Grandchamp 182
 Grèce Michel de 100, 104, 188, 229, 406
 Grell Chantal 109, 410
 Grimoard Philippe H. 116, 402
 Grouvelle Philippe A. 116, 402
 Grzechnik Witold 18, 19, 72, 412
 Grzybowski Stanisław 25, 27, 28, 31–34, 139, 406
 Gualterio Filip Antoni 364
 Guébriant marszałek de, Jan Baptysta de Budes 66
 Guébriant Renée de 129
 Guenauld 179
 Guion 167
 Guise Franciszek diuk de, zob. Lorraine Franciszek de
 Guise Henryk diuk de, zob. Lorraine Henryk de
 Gustaw II Adolf Waza, król Szwecji 65, 66
 Guth Paul 89, 97, 100, 105, 107, 173, 406

H

Haberko Anna 66, 410
 Habsburg Izabela Klara Eugenia 42
 Habsburg Leopold 42
 Haldane Charlotte 163, 245, 406
 Hall Aleksander 32, 52, 406
 Hanotaux Gabriel 47, 53, 74, 407
 Helvetius 369, 375
 Henker Michael 144, 190, 404
 Henrard Paul 35, 36, 42, 53, 54, 407
 Henrietta Maria de Bourbon, królowa Anglii i Szkocji 75, 87, 117
 Henryk 84
 Henryk II de Valois, król Francji 23, 24, 28
 Henryk III de Valois (Walezy), król Francji 27, 32–38, 44, 133, 271, 273, 282, 335

Henryk IV de Bourbon, król Francji 23, 27,
29–31, 33–44, 49, 50, 52, 53, 56, 60, 74, 76,
78, 91, 154, 169, 171, 386

Héritier Jean 24, 25, 27, 28, 407

Herodot 170

Héron markiz du, zob. Carradas Karol
Franciszek de

Hessen-Darmstadt Elżbieta Amalia Magda-
lena 144

Hlebowicz Bartosz 163, 405

Hoffman Karol Boromeusz 257, 259, 407

Hohenzollern Jan Zygmunt 39

Holland Wilhelm Ludwig 20, 198, 222,
246, 265, 336, 399

Holwell Nathaniel 280, 295

Hopp Lajos 356, 407

Horacy 175

Hostel 167

Humiecki Stefan 320

I

Ingrao Charles W. 65, 144, 407

Innocenty X 109

Innocenty XI 201

Innocenty XII 307

Ismail ibn Sharif, król Maroka 222

Izdebski Hubert 192, 407

J

Jabłonowski Jan Stanisław 259, 400

Jabłonowski Stanisław 257, 264, 267, 291,
320–323, 331

Jaeglé Ernest 20, 198, 222, 246, 265, 336,
399

Jakub I Stuart, król Szkocji i Anglii

Jakub II Stuart, diuk Yorku, później króla
Anglii i Szkocji 83, 208, 255, 341

Jakub III Stuart, król Anglii de iure 387

Jan Kazimierz Waza, król Polski 128, 130,
131, 134, 135, 139, 140, 142, 144–146, 295

Jan Sobieski, król Polski 17, 137, 138, 141,
143, 145, 147–150, 186, 188–190, 201,
245, 256–260, 262, 264–266, 386, 400

Janeczek Zdzisław 268, 411

Janicka Barbara 85, 161, 211, 406

Jarochowski Kazimierz 163, 190, 193, 354,
359, 402, 407

Joanna d'Albret, królowa Nawarry 23, 26,
28–30, 32, 43, 54, 401

Joinville książę, zob. Lorraine Klaudiusz
de, diuk de Chevreuse

Joly Maria Emilia, panna de Choin 229–
231, 336

Jonasson Gustaf 356, 407

Jourdain 167

Joyeuse diuk de, zob. Batarnay Anne de

Joyeuse diuk de, zob. Melun Ludwik de

Józef Flawiusz 170

Juda Machabeusz 380

Juliusz Cezar 212

Justyn 169

K

Kalinowska Anna 260, 412

Kamecka-Skrajna Mirosława 113, 158, 407

Kania Irena 165, 407

Kapetyng Robert, diuk de Clermont 35

Karol I Stuart, król Szkocji i Anglii 61, 68,
75, 117

Karol II Stuart, król Szkocji i Anglii 61, 84

Karol II Habsburg, król Hiszpanii 183,
208, 360

Karol VI Habsburg, cesarz 361

Karol IX de Valois, król Francji 24, 26, 30,
31, 33

Karol XII Wittelsbach, król Szwecji 330,
353–359

Karol Lotaryński, zob. Lorraine Karol diuk
de

Karol Wielki 35

Karolina Amalia von Hesse-Kassel, królo-
wa Danii 314, 333

Katarzyna Medycejska, królowa Francji
24–30, 33, 34, 58, 80, 90

Kawecki Roman 358, 407

Kątska Urszula z Denhoffów 270

Kątski Marcin 267, 278, 308, 323, 325, 326,
328, 330, 332

Kettering Sharon 20, 337, 407

Kęszycka Helena 124, 406

- Kicińska Urszula 303, 400
 Kielbik Jerzy 134, 411
 Kiereś Zbigniew 134, 407
 Klemens XI 364, 374
 Klemens XII 385
 Kluczycki Franciszek 144, 399
 Kłaczewski Witold 133, 135, 139–142, 144, 145, 407
 Kłoczowski Paweł 110, 163, 405
 Kochanowicz Leszek 269, 411
 Kochowski Wespazjan 139, 400, 411
 Kołakowski Leszek 165, 407
 Komaszynski Michał 19, 65, 135, 148, 149, 256–260, 269, 270, 280, 284, 294, 295, 306, 313, 323, 324, 330, 332, 350, 407, 408
 Konstancja Habsburg, królowa Polski 131, 132, 145
 Kopeczi Bela 354, 408
 Koroluk Władimir D. 332, 408
 Korytkowski Jan 259, 268, 408
 Koss Jan 323
 Krasieński Jan Dobrogost 309
 Kraszewski Igor 109, 132–135, 137, 141, 408, 410
 Krzysztopa-Czupryńska Barbara 134, 411
 Ksenofont 170
 Kukulski Leszek 137, 141, 155, 400, 401
 Kupisz Kazimierz 38, 408
- L**
 L'Aulnoit Beatrix de 95, 97, 107, 112, 403
 La Baume Le Blanc Ludwika Franciszka de, zob. La Vallière panna de
 La Bizardière Michel de 293, 400
 La Bretoniere Jean 167
 La Cleve 179
 La Fayette Marie-Madeleine de 116, 117, 161, 183, 186, 187, 203, 213, 228, 343, 344, 348, 400
 La Force Auguste de 19, 105, 108, 111, 112, 170, 174, 177, 186, 188, 190–192, 194, 196–200, 212, 218, 224, 227, 230, 240, 241, 246, 248–252, 256, 294, 334, 363, 364, 365, 368, 369, 371, 373–375, 378, 380, 408
 La Grande Mademoiselle, zob. Bourbon Anna Maria Ludwika de
 La Marck Jan Wilhelm von 39
 La Meilleraye diuk de, zob. La Porte Armand Karol de
 La Môle Józef Bonifacy, pan de 33
 La Porte Armand Karol de, diuk de La Meilleraye 380
 La Rivière ojciec de, Ludwik Barbier 69, 82
 La Roche-Guyon diuk de, Franciszek 380
 La Rochefoucauld diuk de, zob. Marcillac Franciszek de
 La Tour d'Auvergne Armanda 386
 La Tour d'Auvergne Emanuel Teodor de, diuk de Bouillon 386
 La Tour d'Auvergne Fryderyk Maurycy de, diuk de Bouillon 78, 92, 93
 La Tour d'Auvergne Fryderyk Maurycy Kazimierz de, książę de Turenne 386
 La Tour d'Auvergne Godfryd Maurycy de, diuk de Bouillon 345
 La Tour d'Auvergne Henryk, diuk de Bouillon, książę Sedanu 47, 66, 78, 80
 La Tour d'Auvergne Henryk, wicehrabia de Turenne 47, 66, 67, 79, 85, 92–94, 102, 116, 339, 340, 349, 361
 La Tour d'Auvergne Karol Godfryd de, diuk de Bouillon 386
 La Tour d'Auvergne Ludwik Karol de, książę de Turenne 190, 196, 345, 369
 La Trémoille de, zob. Bourbon-Montpensier Karol III de, diuk de Thouars
 La Trémoille Karolina Katarzyna de, księżna de Condé 10, 35, 36, 45
 La Trémoille Maria Anna, księżna des Ursins 252, 361
 La Valette de, Anna Ludwika, Anna Maria od Jezusa 64
 La Vallette et Candale diuk de, zob. Nogaret Ludwik Karol Gaston de Foix
 La Vallière panna, później diuszesa de, Ludwika Franciszka de La Baume Le Blanc 161, 162, 183, 211, 212, 233
 La Varend Jean de 93, 94, 408

- Lair Jules 52, 401
 Lamber Pierre 167
 Lamberg Jan Filip 320
 Lancelot Klaudiusz 168, 169, 172, 174, 175
 Laplandre 179
 Lauzun kawaler de, Caumont Antonin Nomp de 192
 Le Goux de La Brechère Karol 380
 Le Peintre 180–182
 Le Tellier Franciszek Michał, markiz Louvois 192
 Leitsch Walter 131, 142, 408
 Leopold I Habsburg, cesarz 42, 158, 191, 320, 351, 360
 Leopold Lotaryński, zob. Lorraine Leopold diuk de
 Leprince Anna 167
 Lestoile Pierre de 30, 400
 Leszczyński Rafał 257
 Levi Anthony 112, 408
 Lévis Mirepoix A. de 26, 35, 408
 Libiszowska Zofia 24, 49, 71, 105, 132, 133, 137, 155, 157, 283, 284, 402, 408
 Lillebonne panna de, zob. Lorraine-Lillebonne Beatrycze de
 Limeuil Izabela de 25
 Lipski Aleksander Szczesny 328
 Lipski Andrzej 283, 408
 Litwinienko Paweł 57, 71, 114, 153, 406
 Livet Georges 65, 255, 408
 Longueville, zob. Orléans-Longueville
 Longueville Anna Genowefa diuszesa de, zob. Bourbon Anna Genowefa de, panna de Bourbon
 Longueville Henryk diuk de, zob. Orléans-Longueville Henryk diuk de
 Longueville Jan Ludwik Karol de, zob. Orléans-Longueville de, Jan Ludwik Karol
 Longueville Karol Parys diuk de, hrabia de Saint Paul, zob. Orléans-Longueville Karol Parys diuk de, hrabia de Saint Paul
 Longueville kawaler de, Karol Ludwik 149, 163, 343
 Longueville Ludwika diuszesa de, zob. Bourbon Ludwika de, panna de Soissons
 Lorraine Filip Emanuel, diuk de Mercœur 47
 Lorraine Filip kawaler de 160, 201, 211, 212, 229
 Lorraine Franciszek de, diuk de Guise 25
 Lorraine Franciszka 47
 Lorraine Henryk de, diuk de Guise 30, 32, 33
 Lorraine Henryk de, diuk de Guise 68, 128
 Lorraine Henryk, markiz Pont-à-Mousson 37
 Lorraine Karol de, diuk d'Elbeuf 345
 Lorraine Karol de, hrabia d'Armagnac 382
 Lorraine Karol diuk de, Karol Lotaryński 286
 Lorraine Karolina de, panna de Chevreuse 92, 96–99
 Lorraine Klaudiusz de, książę de Joinville, diuk de Chevreuse 74
 Lorraine Leopold diuk de, Leopold Lotaryński 286
 Lorraine Ludwika Małgorzata, panna de Guise, księżna de Conti 71
 Lorraine Małgorzata de Vaudémont 78
 Lorraine-Lillebonne Beatrycze de, panna de Lillebonne 229, 230
 Lorraine-Mayenne de, Katarzyna 127
 Lotaryński, zob. Lorraine
 Louvois markiz, zob. Le Tellier Franciszek Michał
 Lubczyński Mariusz 165, 399
 Lubomirska Elżbieta z Denhoffów 270
 Lubomirska Konstancja z Bokumów 298
 Lubomirski Franciszek Sebastian 320, 326
 Lubomirski Hieronim 261, 264, 269, 277, 278, 288, 296, 308, 318, 323, 327, 328, 357
 Lubomirski Jerzy Aleksander 332
 Lubomirski Jerzy Dominik 320
 Lubomirski Jerzy Sebastian 138–144
 Lubomirski Stanisław Herakliusz 262, 264, 267, 290, 309, 317

- Ludwik IX Święty Kapetyng, król Francji 35
- Ludwik XIII de Bourbon, król Francji 38, 42, 44, 45, 48, 50–56, 60, 61, 64–66, 68, 72–81, 91, 93, 101, 109, 113, 117, 122, 135, 171, 225
- Ludwik XIV de Bourbon, król Francji 17, 20, 79, 80, 100, 105, 109–111, 114–119, 121–123, 129, 134, 137, 141, 143–145, 147, 149–151, 160–164, 203–209, 211–213, 218, 221–224, 227, 229, 231, 232, 236, 238, 241, 245, 247, 249–253, 255–258, 260–262, 265–269, 271, 273, 274, 276, 277, 280, 281, 285, 289–291, 294, 295–297, 300, 302–305, 309, 312, 313, 316, 326, 328, 329, 333–335, 337–343, 345, 354, 355, 359, 374, 375, 377, 382, 383, 388
- Ludwik XV de Bourbon 383, 385, 388
- Ludwika de Vaudémont, królowa Francji 32
- Ludwika Maria, Gonzaga de Nevers, królowa Polski 19, 68, 69, 76, 80, 83, 84, 127–139, 141–143, 145, 147, 151, 156, 158, 262, 269–271
- Lully Jan Baptysta 203, 224
- Lully Ludwik 224
- Lumbres Antoni de 139, 140
- Luxembourg diuk de, zob. Montmorency Karol Fryderyk de
- Luxembourg marszałek de, zob. Montmorency-Boutville Franciszek de
- Luynes diuk de, zob. Albert Karol d'
- Lynn John A. 343, 345, 348, 408
- Ł
- Łojek Jerzy 28, 401
- M
- Mabille 164
- Macon Gustave 190, 224, 408
- Madelin Louis 24, 86, 87, 93, 100, 409
- Magdziarz Wojciech Stanisław 53, 58, 81, 84, 98, 100, 110, 112, 114, 115, 160, 162, 183, 195, 207, 232, 235, 251, 338, 348, 349, 360, 365, 368, 374, 409
- Maillé-Brézé Armand de 59
- Maillé-Brézé Klara Klemencja de, księżna de Condé 11, 58, 59, 63, 67, 68, 94, 95, 124, 125, 135, 153, 157, 202
- Mailly Klara de, zamężna Pacowa 147
- Maintenon pani de, Franciszka d'Aubigné, zamężna Scarron 21, 163, 164, 193, 194, 198, 205–207, 220, 229, 252, 295, 297, 300, 301, 352, 361–364, 375
- Majcher Gustaw 242, 377
- Malettke Klaus 142, 409
- Malinowska Monika 83, 92, 409
- Małgorzata de Valois, królowa 24, 26, 29–31, 37–40, 44, 52, 154
- Mancini Hieronima, z domu Mazarin 89
- Mancini Hortensja 89–91, 105, 116, 380, 401
- Mancini Laura Wiktoria 89, 91, 92, 103, 105, 225, 345
- Mancini Maria 90, 105, 112, 114, 116, 401
- Mancini Maria Anna 105, 188, 345, 386
- Mancini Michał 89
- Mancini Olimpia 89, 105, 111, 112, 115, 161, 188, 190
- Mancini Paweł 89
- Mandrou Robert 255, 406
- Mansart, właśc. Jules Hardouin-Mansart 203
- Mantui diuk, zob. Gonzaga de Nevers Karol
- Marcillac Franciszek de, diuk de La Rochefoucauld 82, 112, 113, 157
- Marcinek Andrzej 122, 138, 188, 339, 409
- Marguerite de Valois 28, 31, 401
- Maria Beatrycze d'Este z Modeny, królowa Anglii 242
- Maria Kazimiera de la Grange d'Arquien Zamoyska, później Sobieska, królowa Polski 137, 138, 141, 147, 148, 150, 155, 245, 257–267, 269–271, 276, 278, 279, 283, 286, 288, 294, 295, 304, 306, 311, 319, 324, 354, 355, 358, 401

- Maria Klementyna Sobieska, królowa Anglii de iure 387
- Maria Leszczyńska, królowa Francji 387
- Maria Medycejska, królowa Francji 38–40, 43–45, 47–53, 55, 56, 72–77, 81, 127
- Maria Stuart, królowa Francji i Szkocji 24
- Maria Teresa Habsburg, królowa Francji 111, 112, 114, 116, 154, 160, 226, 339
- Maria Zofia von Pfalz-Neuburg, królowa Portugalii 190
- Mariana Juan 43
- Marianna Habsburg, królowa Hiszpanii 183
- Marichal Paul 85, 403
- Markiewicz Mariusz 312, 412
- Marlborough diuk, John Churchill 362
- Marshall Rosalind K. 68, 87, 409
- Martinozzi Anna Maria, księżna de Conti 14, 89, 105, 106, 109, 111, 112, 116, 157, 164, 165, 167, 168, 170, 173, 376, 386
- Martinozzi Hieronim 89
- Martinozzi Laura 243
- Martinozzi Laura Małgorzata, z domu Mazarin 89, 180, 387
- Massillon Karol Jan Baptysta 380, 381
- Mazarin Juliusz 62, 67, 70, 80, 81, 87–91, 93, 95, 96, 101, 103, 106, 107, 115, 116, 118, 119, 129, 130, 132, 133, 154, 194
- Mączak Antoni 47, 89, 94, 101, 102, 119, 130, 282, 409
- Melchior-Bonnet Sabine 287, 362, 409
- Melun Ludwik de, diuk de Joyeuse i d'Epinoy 13, 386, 387
- Mercœur diuk de, zob. Bourbon-Vendôme Henryk de
- Mercœur diuk de, zob. Lorraine Filip Emanuel
- Méthivier Hubert 92, 409
- Meyer Jean 77, 174, 409
- Michalski Jerzy 268, 409
- Michał Korybut Wiśniowiecki, król Polski 148–150, 158
- Michałowska Anna 264, 409
- Michaud Claude 119, 187, 338, 339, 409
- Michaud Joseph F. 41, 45, 47, 51, 52, 75, 78, 104, 401
- Mitford Nancy 221, 409
- Modeny diuk, zob. Este Franciszek d'
- Molier, właśc. Jean Baptiste Poquelin 104, 105, 110
- Mołek Katarzyna 88, 115, 163, 206, 227, 338, 369, 405
- Monbazon diuk de, zob. Rohan Herkules de
- Mongrillon Michał de 270, 277, 278, 291, 296, 314, 332, 402
- Montalais Franciszka Karolina de 155
- Montausier diuk de, zob. Sainte-Maure Charles de
- Montespan markiza de, Franciszka Athénaïs de Rochechouart de Mortmart 161, 162, 172, 176, 182, 203, 207, 233, 235
- Montesquiou Józef Franciszek 28
- Montmorency Anne de, konetabl 28
- Montmorency Franciszek de, marszałek 33
- Montmorency Henryk, diuk de, konetabl 34, 40
- Montmorency Henryk, diuk de, marszałek 56, 61, 78
- Montmorency Karol Fryderyk de, diuk de Luxembourg 380
- Montmorency Karolina Małgorzata de, księżna de Condé 11, 35, 54–58, 61, 63, 78, 87, 94, 129
- Montmorency-Bouteville Elżbieta (Izabella) de, diuszesa de Châtillon 62, 63, 84, 94–97
- Montmorency-Bouteville Franciszek de 63, 349
- Montmorency-Boutville Franciszek Henryk de, marszałek de Luxembourg 63, 212, 231, 342, 345–349
- Montpensier, diuszesa de, zw. La Grande Mademoiselle, zob. Bourbon Anna Maria Ludwika de
- Montreuil Mateusz 101
- Morel-Fatio Alfred 107, 401
- Morin 179, 246

Morstin Jan Andrzej 138, 143, 149, 401

Morsztyn Jan Andrzej 138, 145, 148, 269, 296, 386

Motteville Françoise de 17, 24, 48, 49, 54, 55, 67, 68, 71, 81, 82, 83, 85–93, 96, 98, 101, 105–107, 114, 115, 117, 118, 157, 284, 402

Mousnier Rolland 108, 124, 409

Mroziński Michał 20, 125, 150, 153, 184, 256, 403

Muir Edwin 54, 404

Muir Willa 54, 404

Murat Ines 37, 47, 162, 177, 409

Muszyńska Agata 145, 406

Muszyńska Jadwiga 131, 133, 411, 413

N

Nagielski Mirosław 140–143, 409

Nahorny Rafał 269, 411

Narbutt Justyn 293, 409

Nassau Filip Wilhelm, książę Oranii 10, 39, 42, 252

Nassau Maurycy, książę Oranii 39

Nauroy Jan 167, 173, 180, 181

Nemours diuk de, zob. Savoie Henryk de

Nemours diuszesa de, zob. Orléans-Longueville, Maria, panna de

Neufville Franciszek de, marszałek de Ville-roy 100, 349, 350, 360

Neufville Mikołaj de, diuk de Villeroy 360

Nevers diuk de, zob. Clèves Franciszek de

Nevers diuk de, zob. Gonzaga Karol

Niemcewicz Julian Ursyn 146, 150, 158, 402

Niemojewski Andrzej Ignacy 329

Niezabitowski Stanisław 292, 293, 306, 402

Noailles Ludwik Antoni de 378

Nogaret Bernard de Épernon, diuk d'Épernon 64, 74

Nogaret de La Valette Jan Ludwik, diuk d'Épernon 34, 44

Nogaret Ludwik Karol Gaston de Foix, diuk de La Vallette et Candale 104, 105

Nowak Jerzy R. 356, 400

Nowak-Dłużewski Jan 149, 409

O

Ochab Maryna 109, 166, 255, 379, 404, 405, 413

Ochmann-Staniszevska Stefania 131, 138, 144, 401, 402, 409

Olszewski Henryk 288, 409

Oman Carola 61, 68, 409

Opaliński Edward 131, 410

Oppenheimer Wolfgang 122, 188, 191, 339, 410

Ordesson Sverker 357, 410

Orléans Henri d' 65–67, 410

Orléans Maria, panna de Longueville, diuszesa de Nemours 84, 248–252

Orléans-Longueville Franciszka d', księżna de Condé 9, 29, 31

Orléans-Longueville Henryk diuk de 11, 64, 82, 83, 85, 95–97

Orléans-Longueville Jan Ludwik Karol de 157, 158, 248–250

Orléans-Longueville Karol Parys diuk de, hrabia de Saint Paul 113, 132, 149, 158–160, 163, 248, 285

Orleański zob. Orléans

Osińska-Boska Krystyna 55, 124, 344, 405, 406

P

Pagès Georges 298, 410

Paladilhe Dominique 55, 64, 94, 410

Panic Idzi 269, 408, 411

Pasek Jan Chryzostom 140, 402

Paul Pierre 256, 259, 266, 289, 296, 312, 410

Paulmiers Jan, opat Courtois 137

Pauthe Léopold 96, 410

Perrault Gilles 384, 410

Petitfils Jean-Christian 83, 85, 100, 101, 104, 109, 111, 157, 196, 207, 208, 211, 233, 236, 344, 347, 410

Petitot Claude-Bernard 29, 400

Pfandl Ludwig 183, 410

Pielas Jacek 165, 399

Piépape Léonce de 113, 194, 233, 235, 343, 410
 Pillogret Suzanne 95, 410
 Piotr II Bragança, król Portugalii 201
 Piotrowski 147
 Piper Karl 357
 Piwarski Kazimierz 53, 258, 261, 262, 264, 267, 353, 355, 410
 Plebański Józef Kazimierz 127, 143, 410
 Plessis Alfons de, kardynał 62
 Podoski Gabriel 263, 290, 402
 Polignac Melchior de 19, 255, 257–271, 276–281, 285, 288, 289, 291, 293–295, 297–303, 305, 307, 308, 310, 315, 317, 320, 322–324, 327, 332, 351, 354, 257
 Pollak Roman 141, 402
 Pöllnitz Karl Ludwig von 17, 185, 232, 400
 Pons pani de, zob. Vigean Anna de
 Pontal Édouard 20, 185, 191, 196, 201, 222, 241, 242, 248, 252, 280, 281, 318, 345, 348, 350, 382, 402
 Pontchartrain Ludwik Phélypeaux de 45, 53, 226, 258, 300, 361
 Popiołek Bożena 165, 290, 303, 319, 400, 410
 Poraziński Jarosław 354, 410
 Potocki Franciszek 278
 Potocki Szczesny 291, 331
 Poujoulat Jean Joseph François 41, 45, 47, 51, 52, 75, 78, 104, 401
 Poussart Marta de, panna de Vigean 63, 64, 84, 92
 Prawdin Michael 74, 77, 410
 Prażmowski Mikołaj 145, 149
 Prescott Wormeley Katharine 20, 222, 286, 403
 Przebendowski Jan Jerzy 290
 Przyboś Adam 116, 144, 148, 149, 399, 402, 404
 Przyboś Kazimierz 149, 399
 Przyjemski Władysław 278, 298, 307, 315, 318, 324, 330, 332
 Pucek Robert 119, 405

Q

Quantin Jean-Louis 109, 410

R

Rabutin-Chantal Maria de, markiza de Sévigné 20, 112, 125, 150, 153, 158–160, 173, 176, 184, 186, 200, 228, 256, 344, 400, 403
 Raczyńska Konstancja 132, 402
 Raczyński Edward 132, 139, 400, 402
 Radziejowski Michał 257, 259, 263–265, 267, 268, 278, 287, 288, 290–292, 296, 305–307, 309, 315, 318, 320, 322, 324, 327, 330, 331, 354, 357
 Radziwiłł Albrycht Stanisław 144, 402
 Radziwiłł Dominik Mikołaj 308
 Radziwiłł Karol Stanisław 259, 323
 Radziwiłł Krzysztof 76
 Rakoczy Franciszek 131, 356, 400
 Ranke Carl 20, 198, 222, 246, 265, 336, 399
 Ranke Leopold 20, 198, 222, 246, 300, 336, 365, 399
 Ranum Orest 60, 72, 410
 Rapp Francis 89, 408
 Ravailac Franciszek 43
 Raynal 170, 180, 181
 Retz kardynał, Jan Franciszek Paweł de Gondi 64, 69, 83–87, 98–101, 103, 403
 Revel Jacques 55, 410
 Richelieu diuk de, zob. Vignerot Armand Jan de
 Richelieu kardynał, Armand du Plessis 50, 51, 53, 58–60, 62, 65, 70, 73, 74, 77, 78, 80, 81, 108, 113, 114, 129, 194
 Rigault N. 30
 Rioux 179
 Ritchey Wiliam 242, 377, 410
 Rogalski Leon 267, 291, 294, 400
 Roger 179
 Rohan Henri 282, 403
 Rohan Herkules de, diuk de Monbazon 47, 49, 54
 Rohan Herkules de diuk de Montbazon 382

- Rohan Maria de, diuszesa de Chevreuse 55, 74, 75, 79, 93, 97–99
- Rohault 167
- Rolland Abraham-Auguste 20, 198, 222, 241, 246, 300, 336, 365, 399, 401
- Romain Charles 80, 410
- Rossiere 179
- Rostworowski Emanuel 388, 411
- Roullin 167
- Rousseau Jean, zw. Des Rosiers 167
- Roux markiz de 66, 411
- Roye Eleonora de Roucy de 9, 23, 28, 29
- Ruble baron de 43, 401
- Rudolf II Habsburg, cesarz 39
- Rudowski Marek 112, 408
- Rusiecki Józef 149, 399
- S**
- Sabaudzki zob. Savoie
- Sablé markiza de, zob. Souvré Magdalena
- Sachsen-Weimar Bernard, książę 66
- Sage Antoni de 295
- Sagnac Philippe 255, 256, 411
- Saint Aulaire de Auguste 80, 411
- Saint Louis kawaler de 301
- Saint Paul hrabia de, zob. Orléans-Longueville Karol Parys diuk d'
- Saint Simon diuk, Claude de Rouvroy 83, 122, 172, 175, 178, 205, 209, 217–219, 221, 223, 225, 227, 230, 233, 237, 238, 240, 284–286, 295, 336–368, 370, 372, 374–376
- Saint Simon diuk de 20, 56, 83, 107, 119, 122, 172, 176, 177, 193, 198, 204–209, 212, 215–218, 220, 221, 223, 225–230, 233, 234, 237, 240, 247, 276, 281, 286, 296, 300, 301, 306, 350, 363–365, 367–371, 374–376, 383, 401, 403
- Saint Simon Henri 20, 178, 216, 233, 240, 247, 300, 350, 365, 370, 383, 401
- Saint-Germain Jacques 271, 411
- Saint-Leger de Alexandre 223, 255, 256, 411
- Saint-Mard markiz de, zob. Piédefer Aleksander de
- Sainte-Maure Charles de, diuk de Montausier 171, 172, 175
- Sajkowski Alojzy 292, 402
- Salm książę von, zob. Wittelsbach Karol Teodor 158
- Salvandy Narcisse-Achille 132, 146, 153, 190, 337, 411
- Salviati Alamanno 364
- Salwa Piotr 42, 49, 405
- Sapieha Aleksander Paweł 323, 329, 330, 332
- Sapieha Benedykt 257, 268, 290, 298, 308, 323, 326, 327, 330
- Sapieha Kazimierz 257, 263, 264, 270, 289, 290, 309, 315, 318, 321, 323–328, 330
- Sarnecki Kazimierz 259, 260, 261, 262, 403
- sasko-weimarski Bernard, książę, zob. Sachsen-Weimar Bernard, książę
- Savine Albert 37, 232, 411
- Savoie Emanuel Filibert de, książę Sabaudii 24
- Savoie Eugeniusz de, hrabia de Soissons 115, 188, 189, 191, 339, 361
- Savoie Eugeniusz Maurycy de, hrabia de Soissons hrabia 188
- Savoie Henryk de, diuk de Nemours 84, 96, 248
- Savoie Ludwik Tomasz de, hrabia de Soissons 188, 347
- Savoie Maria Adelajda de, diuszesa Burgundzka 276, 287, 362, 363, 372, 388
- Sawicki Dominik 328
- Scarlatti Pompejo 263
- Scarron Paweł 163
- Schefer Charles 178, 189, 218, 335, 337, 403
- Schuyler Eugen 357, 411
- Scott Stevenson Gertrude 20, 215, 403
- Seredyka Jan 131, 411
- Serwański Maciej 65, 109, 130, 133, 140–142, 151, 153, 184, 258, 409, 410, 411
- Sévigné markiza de, zob. Rabutin-Chantal Maria de
- Sielicki Franciszek 306, 403
- Sieniawska Elżbieta 270, 290, 303, 319

- Sieniawski Adam 264, 270, 290, 303, 315, 317, 320
- Sieńko Dorota 183, 244, 368, 405
- Sierakowski Władysław 132, 146, 190, 337, 411
- Sillery kawaler de 322
- Simone 182
- Skibniewska Maria 24, 406
- Skiendziel Anna 145, 406
- Skowron Ryszard 304, 312, 411, 412
- Słaby Agnieszka 303, 400
- Słuszczyzna Teresa z Gosiewskich 270
- Słuszk Józef Bogusław 278
- Słuszk Michał Dominik 278
- Sobieska Maria Karolina, diuszesa de Bouillon 386
- Sobieska Maria Kazimiera 286
- Sobieska Teresa Kunegunda, elektorowa bawarska 201, 258, 350
- Sobieski Aleksander 260, 262, 263, 276, 294, 319, 355, 356, 358, 359
- Sobieski Jakub 141, 142, 148, 149, 150, 186, 188, 189, 201, 222, 256, 259, 262, 263, 266, 271, 279, 289, 291, 292, 295, 298, 308, 324, 355, 356, 358, 359, 386
- Sobieski Konstanty 262, 263, 276, 319, 359
- Soissons hrabia de, zob. Bourbon Karol de
- Soissons hrabina de, zob. Bourbon Maria de 188
- Soissons hrabina de, zob. Mancini Olimpia
- Soissons hrabia de, zob. Savoie Eugeniusz de
- Soissons hrabia de, zob. Savoie Eugeniusz Maurycy de
- Soissons hrabia de, zob. Savoie Karol Tomasz de
- Sokołowski Wojciech 76, 403
- Solnon Jean-François 28, 412
- Sourches markiz de, Ludwik Franciszek de Bouchet 21, 185, 188, 191, 194–199, 201, 203, 204, 219, 222, 223, 241, 242, 245, 248, 249, 250, 252, 280, 281, 287, 296, 299, 318, 322, 333–335, 345–350, 352, 368, 369, 371, 373–375, 382
- Souvré Magdalena, markiza de Sablé 55, 113
- Spada Jan Chrzyciel kardynał 307
- Spanheim Ézéchiel 178, 189, 202, 218, 223, 335, 337, 341, 362, 403
- Spebach Jan Józef 386
- Spielman John P. 192, 412
- Stabrowska Julia 89, 105, 401
- Stanisław Leszczyński, król Polski 282, 359, 385, 388
- Staszewski Jacek 65, 258, 288, 290, 291, 306, 314, 322, 354–356, 359, 412
- Stefan Batory, król Polski 139
- Stolicki Jarosław 84, 98, 409
- Stuart Henrietta Anna, diuszesa Orleańska 87, 111, 117, 118, 160–162, 183, 212, 229, 339
- Suard Jean-Baptist-Anotoine 344, 400
- Suchojad Henryk 165, 399
- Sully diuk de, zob. Béthune Maximilien de
- Szczubiałka Michał 119, 405
- Szczuka Stanisław Antoni 264, 358
- Szelągowski Adam 128, 412
- Szeżyńska-Maćkowiak Krystyna 119, 404
- Szłapka Hanna 106, 405
- Szumańska-Grossowa Hanna 255, 406
- Szwarcman-Czarnota Bella 60, 413
- Szymczak Barbara 144, 412
- Ś
- Święcicki Mikołaj 330, 332
- T
- Tallemant de Réaux Gedeon 48, 49, 56, 71, 80, 127, 232, 403
- Talleyrand-Périgord Henri de, hrabia de Chalais 47
- Targosz Karolina 127, 134, 412
- Tatarkiewicz Anna 20, 125, 150, 153, 184, 256, 403
- Taveneaux René 109, 400
- Tende Gaspar de 283, 403
- Thou Auguste 30, 400
- Tollet Daniel 133, 411
- Tomczak Andrzej 65, 412

Tomkiewicz Władysław 128, 135, 412
 Topolski Jerzy 318, 405
 Torcy markiz de, zob. Colbert Jan Baptysta
 Tour ojciec de la, Piotr Franciszek d'Arères 370–372
 Towiańska Konstancja 287, 290
 Towiański Krzysztof 276, 287, 320, 323, 331
 Trouillas 167, 168
 Trouillon 369
 Turenne Henri de 85, 403
 Turenne książę de, zob. La Tour d'Auvergne Fryderyk Maurycy Kazimierz de
 Turenne książę de, zob. La Tour d'Auvergne Ludwik Karol
 Turenne wicehrabia de, zob. La Tour d'Auvergne Henryk de
 Tysza Paweł 260, 412
 Tytus Liwiusz 169

U

Ursins księżna des, zob. La Trémoille Maria Anna
 Usson Franciszek d', markiz de Bonrepas 314

V

Valois Franciszek de, książę d'Alençon 23, 27, 33, 34
 Valois Małgorzata de, księżna Sabaudii 26
 Vendôme książę de, zob. Bourbon-Vendôme Cezar de
 Vendôme książę de, zob. Bourbon-Vendôme Ludwik Józef de
 Vendôme Franciszek książę de, zob. Bourbon-Vendôme Franciszek de
 Verneuil markiza de, zob. Entragues d', Balzac, Katarzyna Henrietta de
 Viennot Éline 31, 52, 412, 413
 Vigarello Georges 60, 413
 Vigeant Anna de, pani de Pons 92
 Vigeant Marta, panna de, zob. Poussart Marta de
 Vignerot Armand Jan de, książę de Richelieu 92

Vignerot Maria Magdalena de, pani de Combalet, diuszesa d'Agiuillon 59, 79, 124
 Villars Pierre de 83, 107
 Villefore 86
 Villeroy książę de, zob. Neufville Mikołaj de
 Villeroy marszałek de, zob. Neufville Franciszek de
 Villiers Jerzy, książę Buckingham 75
 Vitton Andrzej 167
 Voltaire 64, 413
 Vota Maurycy 259, 268
 Vovelle Michel 166, 379, 413

W

Wachłowska Irena 24, 49, 71, 105, 157, 284, 402
 Wagner Marek 264, 413
 Walcknaer M. le baron de 84, 165, 409
 Walewski Antoni 278, 413
 Wasilewski Tadeusz 145, 413
 Wawrykowa Maria 142, 408
 Waza Anna Katarzyna Konstancja 144
 Waza Jan Zygmunt 131
 Waza Karol Ferdynand 132
 Waza Maria Anna Teresa 131, 156
 Waza Zygmunt Kazimierz 128
 Wergiliusz 169
 Wierzbowski Piotr P. 342, 413
 Wierzbowski Teodor 189, 325, 399, 400
 Więckowska-Mitzner Wanda 128, 129, 130, 413
 Wijaczka Jacek 131, 133, 411, 413
 Wiktor Amadeusz II de Savoie, król Sardynii 208, 342
 Wilhelm III Orański, król Anglii 151, 251, 252, 255, 339, 341, 342, 346, 348
 Wisner Henryk 129, 131, 413
 Wittelsbach Anna Henrietta, księżna de Condé 12, 63, 131, 136, 154, 155, 212, 216, 242, 300, 314, 370, 371, 380
 Wittelsbach Benedykta Henrietta 131
 Wittelsbach Edward, palatyn reński 68, 133, 384
 Wittelsbach Elżbieta 128

Wittelsbach Elżbieta Karolina, Orléans diu-
szesa de, zw. Palatynką 20, 160, 163,
186, 187, 191, 198, 203–208, 212, 215,
217, 221, 222, 226–228, 233–235, 237,
246, 251, 252, 276, 281, 286, 300, 341,
342, 346, 347, 365, 367, 376, 382–385,
388, 399, 401

Wittelsbach Jan Kazimierz, palatyn reński
33

Wittelsbach Józef Ferdynand 360

Wittelsbach Józef Klemens 222

Wittelsbach Karol Teodor, książę von Salm
158

Wittelsbach Maksymilian Emmanuel, elek-
tor bawarski 191, 192, 258, 262, 350

Wittelsbach Maria Anna, małżonka Wiel-
kiego Delfina 186, 187, 203, 221, 229,
344

Wittelsbach Maria Ludwika 147, 158

Wittelsbach Violante Beatrix 186

Wittelsbach Wolfgang Wilhelm, palatyn
reński 39

Władysław IV Waza, król Polski 128–132,
150

Włodarczyk Rafał 269, 411

Wojtasik Janusz 280, 284, 406, 413

Wolański Filip 312, 412

Woliński Janusz 259, 403

Wójcik Zbigniew 131, 142, 145, 146, 413

Y

Yve-Plessis Robert 384, 402

Z

Zabłudowski Tadeusz 118, 405

Załuski Andrzej Chryzostom 264, 290,
308, 318, 323, 324, 328

Załuski Franciszek 324

Zamoyski Jan 137, 139, 148

Zawisza Krzysztof 268, 403

Zdzitowiecka-Jasieńska Hanna 267, 413

Zieliński Ryszard 388, 413

Zięba Małgorzata 55, 124, 344, 405, 406

Zygmunt III Waza, król Polski 76

Ż

Żelewski Roman 144, 402

Żupański Józef Kazimierz 261, 279, 281,
288, 315, 352, 399

Aleksandra Skrzypietz

François-Louis, prince de Conti – « roi élu de la Pologne » Saga de la maison de Condé

Résumé

François-Louis de Bourbon, prince de Conti, cousin de Louis XIV, était une personne importante à la cour royale, mais c'est notamment son comportement juvénile qui lui a attiré beaucoup d'ennuis – il s'est lancé dans les aventures homosexuelles désapprouvées par le roi ; avec son frère, il s'est décidé à joindre l'armée luttant contre la Turquie et il a abusé de la confiance du monarque ; en plus, il entretenait une correspondance pleine de commentaires défavorables, voire moqueurs sur le souverain. Tout cela a contribué à ce qu'il ne fût pas dans les bonnes grâces du Roi-Soleil, qui toutefois – en reconnaissant la position de son parent – ne lui a pas interdit la présence à la cour. En tant que seul des princes, François-Louis a épousé sa cousine, également représentant les plus hauts cercles de la cour et il ne s'est pas laissé empoisonner par le mariage avec la fille illégitime du roi – leur liaison se distinguait par la pureté du sang. Le prince de Conti jouissait aussi d'une grande popularité à la cour, et il entretenait les relations les plus intimes avec le successeur au trône, ce qui a dû inquiéter le roi. En effet, on ne sait pas si la décision de choisir le prince comme candidat au trône polonais après la mort de Jean III Sobieski était un privilège ou plutôt une punition pour sa mauvaise conduite. L'élection perdue et quelques autres déceptions de sa vie ont affaibli la position et la popularité du prince à la cour.

Le livre constitue une tentative d'expliquer l'attitude de François-Louis à l'égard de sa candidature au trône polonais – jusqu'à présent, on croyait qu'il s'y opposait résolument. Cependant, l'auteure ne se limite pas à présenter uniquement la vie du « roi élu de la Pologne », mais elle essaie de montrer comment la vie du prince de sang dans la seconde moitié du XVIIe siècle se différenciait de l'activité de quelques générations de ses ancêtres, pareillement indociles et enclins à s'opposer à la volonté des souverains. Une telle approche permet de présenter les différences dans les attitudes des cousins royaux, représentants de la maison de Bourbon, au cours de cent cinquante ans – de l'instant précédant le règne de Henry IV jusqu'au début du XVIIIe siècle, mais aussi d'esquisser les mobiles qui les guidaient. Ce n'est pas seulement à sa descendance que François-Louis devait sa position, mais aussi aux personnes de l'entourage royal le plus proche, dont la combinaison était personnellement formée par le Roi-Soleil. En l'occurrence, l'objectif de l'auteure est également de présenter comment l'équilibre des pouvoirs à la cour était maintenu par les décisions du monarque, et si celles-ci étaient arbitraires ou bien mitigées par les intérêts et influences de différentes personnes, raisons et intentions politiques.

Aleksandra Skrzypietz

François Louis, prince of Conti – “the elected king of Poland” The saga of the Condé family

Summary

François Louis de Bourbon, prince of Conti, Louis XIV's cousin, was an important figure at the royal court. However, especially the behaviour that he exhibited in his youth was a source of numerous problems for him – he implicated himself in homosexual scandals/affairs which were not tolerated by the king; he decided to join, along with his brother, the army which fought against Turkey, and he abused the trust of the monarch; he maintained correspondence which abounded in unfavourable and even derisive remarks about the monarch. All of these things accounted for the fact that he was not in the favour of the Sun King. However, the latter – recognising the position of the relative – did not forbade his presence at the court. François Louis married a cousin, one that also represented the top-ranking court circles, and he did not stain his reputation by marrying an illegitimate daughter of the king – their union was characterised by purity of blood. The prince of Conti also enjoyed great popularity among the representatives of the court society, and he maintained closest relations with the successor to the throne, which must have been a source of concern for the king. Therefore, we do not know whether the decision to appoint the prince as the candidate to the Polish throne after Jan III Sobieski's death was a token of distinction or punishment for a life of rebellion. The lost election and a number of other life-related failures weakened the position and the popularity of the prince in the court society.

The book constitutes an attempt to explain François Louis's attitude to his candidacy to for the Polish throne – heretofore, one claimed that he was firmly against his candidacy. However, the author does not confine herself to a presentation of a life of “the elected king of Poland”, for she attempts to demonstrate how the life of a pure-blood prince in the second half of the 17th century differed from the activities of a number of generations of his ancestors, who were also rebellious and who were eager to oppose the will of the rulers. Such an approach facilitates the presentation of the differences in the attitudes of royal cousins, the representatives of the de Bourbon family across 150 years – from the moment which preceded the reign of Henry IV until the early 18th century, and also to outline the motivation which directed his actions. François Louis owed his position at the court not only to his background but also to the representatives of the closest milieu of the king, whose makeup was formed personally by the Sun King himself. Therefore, the author intended also to present how the balance of power at the court was maintained by the decisions of the monarch, and also to demonstrate whether these decisions were arbitrary or mitigated (corrected, modulated, moderated) by the interests and influences of various peoples, reasons and political intentions.

Aleksandra Skrzypietz

**„Der zum König von Polen gewählte“ François Louis de Bourbon,
Prince de Conti. Familiensaga des Hauses Bourbon-Condé**

Zusammenfassung

François Louis de Bourbon, Prince de Conti, Cousin Ludwigs XIV., war eine wichtige Person auf königlichem Hof, doch sein Benehmen in der Jugendzeit bereitete ihm viele Probleme – er war zwar in die vom König nicht tolerierten homosexuellen Affären verwickelt; samt seinem Bruder schloss er sich an die gegen Türkei kämpfenden Truppen an, wodurch er Königs Vertrauen missbrauchte; überdies führte er einen Briefwechsel mit negativen, ja sogar spöttischen Kommentaren über den König. All das verursachte, dass sich der Fürst der Gunst des „Sonnenkönigs“ nicht erfreute, obwohl der Letztgenannte ihm als seinem Verwandten nicht verboten hat, auf dem Hof zu sein. Als der einzige von den Fürsten heiratete er seine Cousine, die auch aus den besten Hofkreisen stammte, und er besudelte sich dabei nicht, eine uneheliche Tochter Königs zu heiraten. Prince de Conti war bei dem Hofstaat sehr beliebt und die engsten Beziehungen hatte er mit dem Thronnachfolger, was den König beunruhigen musste. Man weiß also nicht, ob der Entschluss, François nach Johann III. Sobieskis Tod als Kandidaten für polnischen König aufzustellen, für den Fürsten eine Ehre oder auch eine Strafe für überhebliches Leben war. Verlorene Election und noch andere Lebensniederlagen haben zu seinem Popularitätsverlust und Abschwächung seiner Position im Hofmilieu geführt.

Das Buch stellt einen Versuch dar, die Einstellung François Louis zur Kandidatur für polnischen Thron zu klären, welche – wie man bisher meinte – eindeutig missgünstig war. Die Verfasserin beschränkt sich aber nicht darauf, lediglich das Leben des „gewählten Königs von Polen“ darzustellen, sondern bemüht sich zu zeigen, wie sich das Leben eines Prinzen von Geblüt in der zweiten Hälfte des 17. Jahrhunderts vom Leben einiger Generationen seiner Vorfahren, die gleichermaßen hochmütig waren und gegen Königs Willen Widerstand leisteten, unterschied. Solche Auffassung ermöglicht, unterschiedliche Haltungen der königlichen Cousins, Mitglieder der Bourbon Familie, innerhalb von fünfzig Jahren – seit der den Regierungseintritt Heinrichs IV. einleitenden Periode bis zum Anfang des 18. Jahrhunderts zu schildern, als auch die Beweggründe ihrer Handlungsweise zu nennen. Seine Position auf dem Hof verdankte François Louis de Bourbon nicht nur seiner Abstammung, sondern gleichermaßen den Personen aus nächster Umgebung des „Sonnenkönigs“. Die Verfasserin möchte also veranschaulichen, auf welche Weise eine gewisse Gleichgewicht der Kräfte auf dem Hof durch Entscheidungen Königs gehalten wurde, egal ob diese willkürlich waren oder auch hinsichtlich eigenes Nutzens, Beziehungen verschiedener Personen und politischer Gründe mussten wohlüberlegt werden.

Redaktor
BARBARA KONOPKA

Projektant okładki
PAULINA DUBIEL
na podstawie pomysłu
NADII SKRZYPIETZ

Na okładce
Portret Franciszka Ludwika de Bourbon – „obranego króla Polski”
Malarz nieznany; II poł. XVII w.
(<https://www.photo.rmnm.fr/archive/74-000259-2C6NU0HGM2PZ.html>)

Materiał ilustracyjny zawarty w książce jest dostępny w domenie publicznej

Redaktor techniczny
MAŁGORZATA PLEŚNIAR

Korektor
ADRIANA SZAFORZ

Łamanie
MAREK ZAGNIŃSKI

Copyright © 2019 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-3245-1
(wersja drukowana)
ISBN 978-83-226-3246-8
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 27,5. Ark. wyd. 29,5.
Papier offset. kl. III, 90 g Cena 50 zł (+VAT)
Druk i oprawa: Volumina.pl Daniel Krzanowski
ul. Księcia Witolda 7-9, 71-063 Szczecin

[Kup książkę](#)